

I-Probenet

Comenius 3 mreža o samoevalvaciji

USTVARIMO OGLEDALO ZA SVOJO ŠOLO

Komisija za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti
v vzgoji in izobraževanju uvršča publikacijo na seznam
priporočenih gradiv za razvoj šol in vrtcev

Education and Culture

Socrates

I-PROBE NET

Comenius 3 mreža o samoevalvaciji

USTVARIMO OGLEDALO ZA SVOJO ŠOLO

Komisija za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti
v vzgoji in izobraževanju uvršča publikacijo na seznam
priporočenih gradiv za razvoj šol in vrtcev

Naslov izvirnika:

CREATE A MIRROR FOR YOUR SCHOOL

Coordinator Guy Tilkin

Layout Frederic Boonen

USTVARIMO OGLEDALO ZA SVOJO ŠOLO

Izdala: Komisija za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti v vzgoji in izobraževanju

Prevod: Jan Trbižan

Jezikovni pregled: Ana Vidmar

Tisk: Grafična delavnica Bor

Naklada: 1000 izvodov

Ljubljana 2005

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica

371

USTVARIMO ogledalo za svojo šolo : Comenius 3 mreža o samoevalvaciji / [prevod Jan Trbižan]. Ljubljana: Komisija za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah ter organizacijah za izobraževanje odraslih, 2005

Prevod dela: Create a mirror for your school

ISBN 961-238-516-5

222272256

VSEBINA

UVODNA BESEDA	5
1 UVOD V SAMOEVALVACIJO V ŠOLI	7
2 SAMOEVALVACIJA: NIVO ZNANJA IN NAPREDKA V 14. EVROPSKIH DRŽAVAH/REGIJAH	18
3 KAJ NAREDI SAMOEVALVACIJO USPEŠNO	29
4 RAZVOJ POUČEVANJA PREKO AKCIJSKEGA RAZISKOVANJA	35
5 UTRINKI IZ SAMOEVALVACIJE	38
Otroci v centru samoevalvacije	38
Učitelji v centru samoevalvacije	48
Vključevanje ravnateljev, vodij in organizacij v samoevalvacijo	55
Samoevalvacija projektov	69
6 POGLEJMO SE V SVOJEM LASTNEM OGLEDALU	74
7 PARTNERJI MREŽE	75

I-Probenet

Samoevalvacija predstavlja pomemben korak v izboljšanju kvalitete izobraževanja. Uvajanje samoevalvacije v šole ni enostaven proces. Odvijal naj bi se v odprtem in demokratičnem duhu sodelovanja. V veliko šolskih sistemih je samoevalvacija nekaj popolnoma novega. Za uvedbo le te je potrebno imeti primerno znanje, gradiva in prave strategije. Po drugi strani pa vemo, da je v nekaterih državah in posameznih šolah samoevalvacija ustaljena šolska praksa in je zato na voljo precej znanja in različnih izkušenj. Povezava teh dejstev in ljudi za izmenjavo izkušenj, da s tem nastane uporabno gradivo in se vzpostavijo stiki za nadaljnje sodelovanje evropskih držav na tem področju so bili glavni cilji I-Probenet-a.

I-Probenet je tematska Comenius 3 mreža. Ustvarja možnosti za izmenjavo dobrih idej in uspešnih praks ter spodbuja nastajanje novih stikov preko svoje internetne strani, nacionalnih delavnic in mednarodnih konferenc. Ciljne skupine so: učitelji, koordinatorji projektov, ravnatelji, osebje za usposabljanje učiteljev, vodstvo šole, inšpektorji, akademiki in drugi posamezniki, ki jih zanima proces samoevalvacije v šolah.

Samoevalvacija postaja bistven element inovacije v šolstvu. Šole so bile od nekdaj odgovorne za lastno kvaliteto. Toda glede na to, da večina šol postaja vse bolj avtonomnih, postaja tudi skrb za kvaliteto del vsakodnevnega šolskega življenja. In šola, ki se razvija kot učeča se organizacija, v kateri se učitelji in vodilni učijo iz lastne prakse, in kjer se učenci vse bolj samostojno in za vse življenje učijo, tudi postavlja samoevalvacijo v središče svojih aktivnosti.

Za razliko od zunanje evalvacije in inšpekcije razumemo samoevalvacijo kot proces, ki ga spodbudi in začne šola sama, ter ga tudi sama organizira in vodi. Proces naj bi bil namenjen profesionalizaciji odločanja, doseganju zastavljenih ciljev in izboljšanju kvalitete izobrazbe v šoli. Procese evalvacije, kjer so pod vprašanjem pravilnost delovanja in odgovornost in jih mora šola izvajati na podlagi zunaj šole zastavljenih kazalcev, označujemo kot zunanjo evalvacijo – čeprav jih delno organizira in vodi šola sama.

I-Probenet mreža je organizirala tri mednarodne konference na temo samoevalvacije v šoli. Prva konferenca »Ustvarite ogledalo vaši šoli«, ki se je odvijala v Sibiu, Romunija, septembra 2002, je bila namenjena predvsem sredstvom, metodam, korakom in tehnikam samoevalvacije. Druga konferenca »Samoevalvacija je učni proces« se je odvijala na Brdu pri Kranju, Slovenija, septembra 2003 in se je osredotočila na samoevalvacijo kot proces učenja in šolo kot učečo se organizacijo. Na tretji konferenci »Samoevalvacija je dialog«, ki je bila septembra 2004 v Gradcu, Avstrija, pa je bil poudarek na družbenih procesih znotraj samoevalvacije. Vse tri teme konferenc predstavljajo temeljno vizijo partnerjev mreže, vizija pa predstavlja samoevalvacijo kot optimalno učno priložnost za vse, ki so vpleteni, kot tudi za ustanovo v celoti.

Ta knjiga vsebuje izbor člankov, ki so jih prispevali člani mreže in predstavitve, ki so se vrstile med konferencami. Začne se z bolj teoretičnimi razmišljanji, vendar se hitro prelije v bolj praktične napotke in primere. Namen te publikacije je predstaviti praktične in teoretične izkušnje samoevalvacije učiteljem in vodstvom šol, da bi pripomogle k prvemu koraku pri samoevalvaciji. Posledično je namen knjige tudi motivacija in izziv za nadaljnje raziskovanje in uporabo samoevalvacije. Več teorije, smernic in primerov lahko najdete na internetni strani mreže I-Probenet (www.I-Probenet.net), v podstraneh »Knjižnica« (Library) in »Vaša Zgodba« (Your Story). Knjiga je prevedena v angleščino, nizozemščino, francoščino, španščino, nemščino, romunščino, slovenščino in litvanščino in je na voljo na internetni strani I-Probenet brezplačno v .pdf obliki.

Zahvaljujemo se vsem partnerjem in članom, za njihovo vztrajno delo in prispevke, še posebej članom uredniškega odbora: Mary Ann Halton, Marjolijn Smith-Voerman in Chrisu Williamsu. Na tem mestu se zahvaljujemo tudi Evropski Komisiji za vso finančno podporo znotraj programa Comenius 3 in za vso drugo njihovo pomoč v času trajanja mreže.

Kot projektnemu vodji pri Landcommanderij Alden Biesen mi je bilo v veselje koordinirati to mrežo, ki jo sestavlja 17 partnerjev iz 10. držav. Združiti toliko različnih ustanov, ljudi in vizij je bil izjemen izziv. Predvsem je bilo zanimivo videti rezultate dela in biti soudeležen v »učnem procesu«, skozi katerega je šla skupina v teh letih. Alden Biesen je kulturni center flamske skupnosti v Belgiji, ki skuša postati prostor srečevanja Evropejcev in nadaljnega mednarodnega sodelovanja na področju izobraževanja in kulture. Program I-Probenet je prav gotovo prispeval k temu cilju.

Želimo vam prijetno listanje in branje te knjige. Naj vam bo odskočna deska za nadaljnje učenje!

Guy Tilkin
Koordinator I-Probenet

Lies Kerkhofs
Direktor Alden Biesen

I UVOD V SAMOEVALVACIJO V ŠOLI

Jaap van Lakerveld, Leiden University, Nizozemska

Christa Bauer, Schulverbund Graz West, Avstrija

Chris Williams, Lincoln Christ's Hospital School, Velika Britanija

TEMELJI SAMOEVALVACIJE

Evalvacija: zgodovina pristopov

V zadnjem stoletju smo bili priče razvoju, preizkušanju in uvajanju različnih procesov evalvacije. Evalvacija se je razvila iz potrebe po merjenju učinkov učnega procesa pri posamezniku. Kasneje se je ta definicija razširila in vse bolj se začne poudarjati ciljno usmerjena evalvacija. V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so bili na področju evalvacije uvedeni novi modeli in pristopi, med drugim tudi t.i. demokratični model, upravljalški model, uporabniški model, upravni model, itd.

Po sedemdesetih letih je sledilo daljše obdobje v katerem so pristopi k evalvaciji postajali vse bolj raznovrstni. Evalvatorji niso več razmišljali samo o enem pristopu ali modelu kot najboljšemu. Izziv je postal iskanje optimalnega odnosa med potrebami šole ali ljudi, ki so evalvacijo zahtevali in izbranim evalvacijskim pristopom.

V poznih osemdesetih in zgodnjih devetdesetih letih, ko se v šolstvu uveljavi koncept učeče se organizacije, se evalvatorji vse bolj začnejo zavedati, da je potrebno evalvacijo organizirati na način, ki bo omogočil optimalno priložnost učenja za tiste, zaradi katerih in za katere se evalvacija izvaja. Ta prispevek se osredotoča na to zadnjo sfero. Ne glede na področje, ki ga evalvacija spremlja: izobraževanje učencev, kvaliteto izobraževanja, organizacijo ali poslovanje, vodenje šole ali kakšen drug vidik, mora biti tistim, ki evalvirajo omogočena čim večja možnost učenja iz pridobljenih izkušenj.

Evalvacija izobraževanja je proces sistematičnega zbiranja, analize in izmenjave podatkov o izobraževalnih procesih posameznikov, skupin, organizacij (ustanov), ki naj bi olajšale učenje vseh v evalvacijo vključenih strani, zato da sta presoja in odločanje osnovana na dokazih.

Evalvacija pokriva vse stopnje izobraževanja, metode poučevanja, finance, poslovanje, vodenje in doseganje dolgoročnih ciljev. Vsem sodelujočim omogoča boljše razumevanje njihovega dela. Poleg tega lahko spodbudi inovativni potencial, saj izpostavi uspešne pobude in predstavi ter obrazloži ozadje teh uspehov. Na bolj globlji ravni lahko ugotovitve evalvacije vplivajo na spremembo prioritet in na manjše razlike med odločitvami in sredstvi. V bistvu gre za proces v katerem se posamezniki učijo iz lastnih strokovnih izkušenj. Ko gre za to, da so pobuda, potek in okolje izvajanja evalvacije v rokah izobraževalne institucije same, opredeljujemo to kot samoevalvacijo in jo s tem ločimo od inšpekcijskih postopkov in zunanje evalvacije.

Čeprav so nekatere oblike samoevalvacije že ustaljena vsakodnevna praksa v šolah, je njena celotna zasnova vseeno potrebna izboljšav, tudi v zelo razvitih državah. Vseeno, je oblikovanje primernih strategij evalvacije izobraževanja bolj nujno v novih državah partnericah. Izobraževalne reforme v državah članicah EU in drugih partnerskih državah so si precej podobne. Za nekatere države to seveda pomeni, da je potrebno v zelo kratkem času izvesti vrsto korenitih sprememb.

Samoevalvacija in avtonomija šol

Po vsej Evropi se razvijajo šolski sistemi, ki omogočajo šolam večjo avtonomijo. To pomeni, da imajo šole vedno bolj proste roke glede oblikovanja strategij lastnega razvoja. Ob tem postajajo šole tudi vedno bolj odgovorne za kakovost izobraževanja, ki ga nudijo. Posledice vedno večje avtonomije šol se odražajo v spremembi vloge, ki jo šole, šolske oblasti in drugi zainteresirani igrajo v razvoju in preverjanju kakovosti. Šole postajajo vse bolj pobudnice lastnega razvoja. V veliko državah imajo šole danes več svobode pri določanju lastnih programov in načrtov po svoji presoji ali celo po presoji neposrednih uporabnikov kot so starši in učenci, obenem pa morajo poskrbeti za večjo transparentnost svojih pogledov, izborov in odločitev. Sposobne morajo dokazati, da so bili standardi kakovosti doseženi, da skrbijo, da je stopnja osipa nizka, da so rezultati dobri, da so starši zadovoljni, da se bo poskrbelo za izboljšave, če bo to potrebno... da omenimo le nekatere kazalce kakovosti.

Trendi večje šolske avtonomije so posledično vedno pomenili tudi spreminjanje drugih področij šolstva. V razvoju šole je to pomenilo več iz šole same izhajajočih pobud in politike. Dopolnilno usposabljanje se je premaknilo iz pretežno »univerzitetnega« (ali institucionalnega) na »šolsko«. Šole sedaj same oblikujejo svojo politiko, iz katere izha-

jajo potrebe dopolnilnega usposabljanja ali bolje dopolnilnega izobraževanja ter to primerno načrtujejo. Učenje je postalo osrednja tema na vseh ravneh. V tradicionalnem smislu so bile šole videne kot prostor, v katerem se učenci učijo, učitelji pa jih poučujejo. Danes pa se ta ideja postopoma spreminja in vse bolj se oblikuje mišljenje, da so šole tudi učna okolja za učitelje, vodstvo, tehnično in administrativno osebje. Učenje za vse življenje, učne skupine in aktivno učenje so koncepti ki pridobivajo vse več podpore med izobraževalci. Razvoj novega znanja in novih tehnologij zahteva od zaposlenih, da so sposobni »učenci«, ki so hkrati znajo deliti svoje sposobnosti z mladimi ljudmi. Na ravni organizacije šole je ta trend prinesel nove koncepte kot so npr. »učna se organizacija«, »samoupravni timi« in v zadnjem času tudi koncept »ustvarjanja znanja«. Ustvarjanje znanja se nanaša na sposobnost organizacije (šole), da prepozna, sprejme, ustvari, širi in uporablja (novo) znanje. Na tem mestu razumemo »znanje« v najširšem možnem smislu. To vključuje strokovno znanje nekega predmeta, sposobnost reševanja problemov, komunikacije, miselne in meta-kognitivne sposobnosti, sposobnost uravnavanja motivacije, čustev in prepričanj. Če želimo najti ravnotežje med stopnjo stabilnosti in varnosti v organizaciji ter neko raven ustvarjalnega nemira, naj bi se vse te kompetence razvijale optimalno. Preveč stabilnosti lahko v organizaciji predstavlja izgubo energije, preveč nemira pa lahko povzroči eksplozijo, razsutje, apatijo, itd.

Relativno avtonomne šole v okviru danih nacionalnih standardov razvijajo lastne načrte. Take šole do neke mere same izbirajo pripomočke in metode, prepoznajo in implementirajo lastno kadrovske politiko, izbirajo organizacijsko strukturo znotraj lastne šole, iščejo partnerje za sodelovanje v drugih šolah ali institucijah, kot naprimer v raziskovalnih in svetovalnih institucijah ter pri partnerji z drugih socialnih področij (socialno delo, knjižnice, agencije za razvoj računalništva, itd.)

Šole, ki imajo večjo mero strokovne avtonomije, si iščejo svoje partnerje za razvoj lastnih pogledov in politike. V zadnjih letih, je bilo ustanovljeno veliko število šolskih partnerstev, ki si med seboj delijo izkušnje, razvijajo ideje ali uvajajo skupno politiko. Evropska Unija spodbuja tovrstna mednarodna partnerstva, zato jih je veliko že nastalo ali pa so v nastajanju ter promovirajo evropski pogled v evropskih šolah (članice EU in ne-članice). V nekaterih državah se promovirajo tudi nacionalna in regionalna partnerstva in sicer z namenom podpreti procese sprememb na vseh nivojih. Mednarodna partnerstva razumemo kot del pomembnega učnega okolja, ki ga šole danes potrebujejo za nadaljevanje lastnega učenja in za širitev lastne učne sposobnosti.

Samoevalvacija in učenje

Učenje je postalo bistvena tema na vseh ravneh. Poučevanje je bilo vedno glavni problem, danes pa je izziv sodobnih izobraževalnih sistemov izobraževanje vseh ostalih sodelujočih. Povratna informacija predstavlja najbolj pomemben del v procesu učenja. Posamezniki se morajo zavedati rezultatov svojih dejanj in učinka le-teh, če hočejo vedeti, kaj je potrebno spremeniti, kaj je potrebno posebej poudariti, kaj dodati ali čemu se izogibati v bodoče. V organizacijah, predvsem pa v šolah, evalvacija in ocenjevanje omogočita povratno informacijo na vseh ravneh in na različne načine. Razredna praksa, učni načrt, učna gradiva, razvoj kadra, razvoj šole, vodenje šole in sodelovanje med šolami – evalvacija lahko potekajo znotraj vsakega od teh področij in s tem omogoči boljše učenje in strokovna rast znotraj šole. Bolj podrobno evalvacija teh področij vključuje sledeče:

- Evalvacija učencev (testi, ocenjevanje, izbor)
- Evalvacija osebja (izbor, ocenjevanje, povratna informacija usposabljanja)
- Evalvacija programov/učnega načrta (učnega gradiva, predmetov, organizacije šolskega leta, predmetnih področij, šolski načrt, nacionalni učni načrt)
- Evalvacija šol (nadzor kakovosti, informacijo potrošnikov/odnosi z javnostjo, inšpekcija)
- Evalvacija šolskega razvoja (šolski pregled, evalvacija šolske politike ali procesov sprememb, evalvacija implementacije, evalvacija kratkoročnega in dolgoročnega napredka, itd.)
- Evalvacija (mednarodnih) šolskih partnerstev (evalvacija kvalitete sodelovanja, evalvacija skupnih projektov, evalvacija učinka na šoli, evalvacija učinka na učence, osebje in starše)
- Evalvacija šolskega vodstva in upravljanja

Avtonomija, avtonomno učenje in samoevalvacija

V procesu razvoja večje avtonomije šol se učenci vse bolj usposabljaajo v samostojnem učenju. Spodbujani so, da razvijajo boljše sposobnosti učenja, da se pripravijo na prihodnost v kateri bo učenje vseživljenjsko in v kateri bo sposobnost učenja najbolj selektiven dejavnik na vseh področjih poklicnega življenja. V tem smislu, to je ob vse večji avtonomizaciji šole in učencev, tudi učitelji iščejo nove poti. Izbrati si bodo morali stališče, ki jim bo omogočila, da prispevajo k novim zahtevam, obenem pa branijo kar je vredno in vnesejo še boljše. To pomeni, da bodo tudi učitelji

sami zase morali poiskati neko obliko avtonomije. Ne avtonomijo, ki vodi v izolacijo, temveč zavedanje, da ima učiteljstvo svojo mesto, svoje odgovornosti, svoje ideale in strokovnost v šoli, projektih, disciplini, izobraževalnem sistemu in družbi.

Novo izobraževalno okolje postaja vse bolj razumljivo. Avtonomija se večja na vseh ravneh, z njo se spreminjajo tudi zahteve. To velja za vodje, učence in učitelje ter vse ostale, ki so aktivni v izobraževanju.

Ravnatelj in vodstvo

Šole in ravnatelj ter drugi vodilni na šolah, vsi igrajo svojo vlogo. Vodijo, upravljajo in odgovarjajo za svoja dejanja. Če se učijo iz lastnih izkušenj, izboljšujejo rezultate svojega dela. Vodje so odgovorni za ustvarjanje in vzdrževanje učne klime v kateri se spodbuja strokovna rast, ustvarjanje znanja, kvaliteta in inovativne zmožnosti.

Šolarji

Šolarji se učijo, kako se učiti. Razviti morajo sposobnosti, da si novo znanje pridobijo, da ga uporabijo in da razmišljajo o uporabnosti in vrednosti le-tega. Da bi se to lahko zgodilo, potrebujejo prostor za raziskovanje, za preizkušanje, za poskuse in napake ter razmislek. O svojem napredku in rezultatih kasneje poročajo. Novi mediji in moderna doba, ki šolarjem ponuja bogato učno okolje, je ustvarila t.i. »zapping« (hitro iskanje) generacijo učencev, katerim mora biti omogočeno iskanje svoje poti med obilico informacij, ki so na voljo. Ti novi pogoji zahtevajo visoko sposobne učence, tradicionalne metode poučevanja ne ustrezajo več tem potrebam.

Učitelji

Učitelji so tisti, ki naj bi igrali najpomembnejšo vlogo v ustvarjanju zahtevnega učnega okolja, ki ga potrebujejo učenci. Učitelji sestavljajo skupino, ki ustvarja učne pogoje in s tem prispeva svoj strokovni vložek v učni načrt. Učitelji morajo dosegati standarde, kot npr. nacionalne izpite, koordinirane teste, itd. Njihova vloga se zadnja desetletja spreminja iz primarne funkcije prenosa znanja v vlogo tistega, ki ustvarja pogoje za učenje. Ob poučevanju vse bolj pridobivajo na veljavi mentorstvo, usposabljanje in inštruiranje. Spremenjene zahteve in novi izzivi za učitelje jih postavljajo v vlogo učencev. Samo tisti, ki so se pripravljali učiti, prilagoditi ali spremeniti, bodo sposobni obdržati nadzor in izpolniti vlogo učitelja z novimi zahtevami ter zadovoljiti potrebe moderne mlajše generacije.

Evalvacija in pogajanja

Do tu smo skušali razložiti, kako evalvacija služi kot povratna informacija v učnem procesu vseh sodelujočih. Zavzeli smo stališče, da je evalvacija namenjena predvsem ustvarjanju možnosti za sistematsko učenje iz lastnih izkušenj. Jasno smo želeli povedati, da je v današnji šoli vse večji poudarek na šolski avtonomiji in na t.i. samoregulaciji, oziroma na avtonomnih učnih sposobnostih učencev in da ta proces sili šole in učitelje v razvoj, kjer postane učenje osrednja aktivnost in osrednji izziv za vse sodelujoče. Naslednji element našega razmišljanja pa je dejstvo, da evalvacija kot del strokovnega učnega okolja, zahteva sodelovanje vseh zainteresiranih oziroma vseh, ki igrajo svoje vloge v učiteljsko/mentorskem in učnem procesu v šoli.

Interakcija ima dvojni namen. Prvič, prisili ljudi, da ubesedijo in povedo svoje mišljenje. To zboljša njihovo razumevanje situacije. Interakcija je način procesiranja informacij, ki jih ljudje zberejo o svoji lastni situaciji. Ta proces naredi stvari bolj nedvoumne in razodene odnose med opazovanimi dejstvi. Podpira učni proces ljudi vpletenih v evalvacijo.

Drugič, pri evalvaciji imajo vpleteni različne interese. Ti interesi so lahko med njimi skladni ali pa tudi ne. Neskladje nekaterim pomeni oviro pri nemoteni evalvaciji, s perspektive učnega procesa pa je lahko koristno. Vpleteni v evalvacijo bodo motivirani, da postanejo aktivni sodelavci v evalvaciji, če jim le-ta nekaj pomeni. Tako kot v politiki, morajo tudi tu biti sposobni prepoznati določena izhodišča in interese, se za svoje interese »postaviti«, iskati koalicije, glasove, glasovati in biti izglasovan. Tisti, ki se na tak način ukvarjajo z evalvacijo, bodo iz tega tudi največ odnesli. Medsebojna dogovarjanja, skrb in motivacija bodo v največji možni meri njihovo učenje, je evalvacija pomembna za njih.

Posledice

Evalvacija je učenje

V svojem bistvu pomeni evalvacija učenje. Predelava informacij o lastnem delovanju (posameznik, kot enota organizacije ali kot celotna organizacija) za izboljšavo ali spremembo le-tega pomeni učno aktivnost.

Učenje kot socialni konstruktivizem

S spremembo konceptov učenja so se spremenili tudi koncepti evalvacije. Evalvacija in učenje sta se razvijala vzporedno na podlagi enakih smernic – od preizkusne psihološke preteklosti skozi obdobje behaviorizma, vse do kognitivnega obdobja, ki končno vodi v današnji moderni, konstruktivističen pristop. Današnje učenje se dojema kot proces skozi katerega si učeči aktivno ustvarja svoje lastno znanje. Znanje danes razumemo kot vrsto različnih rezultatov učenja, od kognitivnega skozi metakognitivno in miselno znanje do vedenjskih in socialnih veščin ter do razburljivih rezultatov kot so obnašanje, vrednote in norme.

Evalvacija je predvsem učenje odraslih

V večini okolij, kjer evalvacija poteka, sestavljajo poslušalci in ciljne skupine odrasli delavci, osebje ali upravitelji. Zato je smiselno razmisliti o pogojih, ki so nujno potrebni za učno okolje odraslih:

- Za odrasle je znano, da največ pridobijo iz učnih izkušenj povezanih z resničnimi dogodki in resničnimi izkušnjami, ki se pojavljajo v delovni situaciji.
- Odrasli so bolj zadovoljni, kadar imajo možnost sodelovati v diskusiji, kot pa da se jih poučuje.
- Varno okolje je pomemben pogoj, ker znižuje nevarnost izpostavljanja in morebitno sramoto zaradi kritike.
- Odrasli vrednotijo učenje na podlagi možnosti uporabe rezultatov v praksi. Čutijo potrebo po praktičnem in aplikativnem znanju. To se seveda spreminja glede na prevladujoči učni slog vsakega posameznika.
- Odrasli si želijo potrditve in priznanja.

Samoevalvacija je organizacijsko učenje

Evalvacija se ponavadi ukvarja s programi ali projekti v katerih več ljudi dela skupaj. Po končani evalvaciji bodo ti ljudje nadaljevali svoje delo v skupinah in sodelovali še naprej ter skupno izboljševali svoje rezultate. Skupinsko ali organizacijsko učenje je vitalnega pomena za izboljšanje kolektivnih rezultatov. Zaradi tega naj bo evalvacija organizirana tako, da bodo njeni rezultati našli svoj prostor v organizaciji šole. Individualno učenje tako lahko vpliva na ostale z neposrednim prenosom pridobljenega znanja in izkušenj ali pa posredno, skozi spremembe ali izboljšave struktur, metod, tehnologij, pravilnikov in drugih uredb znotraj organizacije.

Samoevalvacijo je najbolje načrtovati in organizirati kot učni proces

Da bi evalvacija ponudila optimalne možnosti za učenje vseh vpletenih, naj bi:

- motivirala tako za posledice, ki se nanjo nanašajo kot tudi za aktivnosti, ki jih vključuje
- priskrbel bogato notranje in zunanje učno okolje,
- odprla možnosti za preizkušanje,
- spodbudila dialog in povratno informacijo,
- vsebovala samoocenjevanje,
- omogočila povratno informacijo o učnih rezultatih, posledicah in učinkih.

Samoevalvacija bo morala razjasniti raznolikost interesov in vidikov

Samoevalvacija naj bi pomenila boljše razumevanje različnosti interesov in stališč vseh vpletenih, sodelujočim pa omogočila, da si razložijo svoje poglede in se dogovorijo. To jim bo pomagalo razumeti dinamiko šole in njenega razvoja ter njih v šolskega položaja v šoli. Poleg tega lahko ta proces pomeni velik vir motivacije za prihodnost.

V naslednjem poglavju te publikacije bomo nekoliko bolj podrobno razdelali konceptualni okvir za v bodočnost naravnano, samo iniciativno, visoko aktivno, interaktivno in učinkovito evalvacijo. Ti okvirji ne bodo omejeni, saj ne dajejo natančnih smernic, temveč le usmeritve, ki so lahko vpletene v načrt evalvacije.

KONCEPTUALNI OKVIR SAMOEVALVACIJE

Samoevalvacija za učenje

Samoevalvacija lahko služi več namenom. Lahko je izvedena za potrebe računovodstva, da bi prepričale skupnost, inšpektorate ali druga telesa, da šola deluje na odgovoren način. Samoevalvacija lahko tudi pomaga pri odločanju. Da bi tovrstna evalvacija pomagala odgovornim za sprejemanje odločitev, mora priskrbeti podatke s katerimi bodo lahko svoje odločitve podkrepili. Tovrstne evalvacije se običajno osredotočijo na v naprej zastavljene možnosti (»da« ali »ne« odločitve) ali na izbiro med dvema možnostma (na primer: ali bomo nadaljevali delo v skupinah z mešanimi sposobnostmi ali želimo delati z bolj homogenimi skupinami?) V našem okvirju samoevalvacije se osredotočamo na tip evalvacije, ki vrednoti učenje. Evalvacija je pogosto retrospektivna dejavnost, kar pa seveda ne pomeni, da se evalvacija izvaja samo ob zaključku nekega projekta. Evalvacija lahko poteka v katerikoli fazi določenega projekta, programa ali ob kakšni drugi iniciativi.

Faza projekta	Vprašanja evalvacije	Časovno obdobje
Pregled	Kakšno je trenutno stanje poslovanja? Kaj lahko storimo, da ga izboljšamo?	Pred projektom
Načrtovanje	Ali izdelujemo dober načrt?	Na začetku projekta
Uvod	Ali tisti, ki sodelujejo razumejo/ podpirajo načrt?	Med projektom/programom
Pilotiranje	Ali je načrt izvedljiv? Ali to zmoremo?	Med projektom/programom
Implementacija	Ali projekt poteka tekoče?	Med projektom/programom
Evalvacija rezultatov	Ali projekt/program deluje? Ali so se vsi naučili tisto kar naj bi se naučili?	Po koncu projekta/programa
Evalvacija učinkov	Ali tisti, ki so bili del projekta, posledično bolje delujejo?	Ob koncu projekta/programa
Vpliv/prenos	Ali je projekt/program vplival na delo drugih, učni načrt, zaposlitev, organizacijo?	Dolgo po koncu projekta/programa, ko je program postal vsakodnevna praksa

EksPLICITNA samoevalvacija

Ko se pogovarjamo o evalvaciji, bi kdo lahko razumel, da so se aktivnosti evalvacije že odvile. Menimo, da je bistveno, da postane evalvacija sestavni del našega dela, programa ali projekta. Poudariti pa želimo tudi, da zahteva evalvacija še nekaj več. Zbiranje in urejanje podatkov je eno, analiza in razmislek pa pomenita nekaj drugega. To zadnje zahteva čas in prostor; najprej za analizo podatkov, potem za vtisov in mnenj, čas za iskanje dejanskih rešitev, nove načine nadaljevanja in pa seveda razmislek o vrednosti preučenih procesov, naučenih lekcij, na individualni in kolektivni ravni.

Čas in prostor za evalvacijo in ob njej razmislek sta namensko in natančno izbrana in vključena v šolske načrte in projektno planiranje.

Ali naj jaz začnem?

Stopnje samoevalvacije

V primeru, da se šola ali skupina v projektu odloči za samoevalvacijo, se morajo zavedati, da je evalvacija možna na več področjih. Lahko se osredotočijo na aktivnosti znotraj razreda ali na problematiko vodenja šole. Za lažji pregled nad možnostmi delimo samoevalvacijo na več stopenj in poznavanje stopenj nam lahko pomaga pri izbiri tistih, ki jih želimo poudariti. Izbrati je možno več stopenj hkrati. Spisek stopenj lahko razumemo kot postopen premik od evalvacije v razredu k organizacijskim/družbenim poudarkom:

- učenje učencev
- poučevanje
- učni načrt
- razvoj učnega načrta
- strokovni razvoj
- organizacija in upravljanje šole
- vodenje
- razvoj šole
- širši družbeni kontekst

Teme za evalvacijo

Poleg stopenj evalvacije lahko izberemo tudi drugačen način osredotočenja. V mednarodnih projektih, v drugih šolskih projektih ali pri analizi šole v celoti ne moremo ovrednotiti vsega. Morali se bomo osredotočiti ali že od samega začetka ali pa postopoma med vrednotenjem (»zoomiranje«). Kot primer navajamo način osredotočenja iz evalvacij nekaterih preteklih projektov.

- evropski pogled
- enake možnosti
- samoregulirana sposobnost učenja
- moralni razvoj
- multikulturne teme
- nivoji uspešnosti pri predmetih
- prisotnost v šoli

Cilji evalvacije

Ko določimo področje (stopnjo in žarišče) evalvacije, se moramo zavedati ciljev evalvacije

- izboljševanje tekočega projekta,
- učenje in priprava na nove pobude,
- osebno učenje in strokovna rast,
- izmenjava ugotovitev in predelava le-teh v bolj razumljive kot prispevek k demokratizaciji.

Ciljna(e) skupina(e)

Evalvacija lahko služi različnim ciljnim skupinam. Način na katerega je evalvacija izvedena in način poročanja sta v veliki meri odvisna od ciljne skupine. Zato je najbolje že v naprej vedeti komu je evalvacija namenjena. Pri identifikaciji ciljnih skupin lahko upoštevate sledeče možnosti (ki pa niso izčrpane):

- sebe
- kolege
- vse osebe
- starše
- učence
- lokalno upravo
- inšpektorat
- sorodne/povezane agencije
- širše družbeno okolje

Potrebna informacija

V veliko primerih je evalvacija osnovana zgolj na presoji. Po našem mnenju je pomembno razlikovati med:

1. opisovanjem poteka dogodkov
2. prepoznavanjem okvira v katerem se je odvijala
3. prepoznavanjem rezultatov
4. in pridobivanjem mnenj vseh glede razvoja dogodkov in kako ocenjujejo projekt, program ali šolo.

Za lažjo uporabo teh kategorij je pomembno razlikovati med podatki o:

- namerah, pričakovanjih in načrtih,
- dejstvih, številkah in oprijemljivih produktih,
- normah in vrednotah sodelujočih,
- presoji, mnenjih in evalvaciji.

Metode in sredstva evalvacije

Za zbiranje potrebnih informacij uporabljamo različne metode in sredstva. Omenili jih bomo le nekaj ter podali kratko razlago:

- *Vprašalniki*. Spisek vprašanj, na katere odgovarjajo vprašani. Spisek lahko sestavljajo vprašanja odprtega ali zaprtega tipa. Lahko so bolj ali manj strukturirana.
- *Opazovanje*. Podatki za evalvacijo so zbrani s pomočjo opazovanja vedenja ljudi (učiteljev, učencev, drugih). Potrebno je previdno prepoznati, koga se opazuje in kdo odloča o tem, kaj podatki iz opazovanja pomenijo.
- *Intervju*. Ustni vprašalnik, strukturiran, pol-strukturiran ali odprtega tipa. Intervjuji so lahko individualni ali skupinski.
- *Sestanki*. Sestanki vzpodbujajo ljudi, da razmislijo o stvareh in se o njih pogovarjajo. Med tem se evalvacija »dogaja implicitno«. Zelo pomembno je, da se ta »implicitni« proces kasneje preoblikuje v »eksplicitno« obliko, na primer s povzetkom vsega izrečenega ali z analizo in povratno informacijo o rezultatih takega sestanka.
- *»Snežna kepa«/Delphi*. Ljudi individualno vprašamo za njihovo mnenje o določeni stvari. Vsekakor pa je koristno, če slišijo ali preberejo, kaj so stvari pomenile drugim. S pisanjem spiska problematičnih tem ali

podanih mnenj ustvarimo možnost, da drugi to komentirajo in na ta način se ustvari pregled možnih mnenj in podpora vsakemu od teh.

- *Pisni produkti.* Pisanje o lastnih izkušnjah je pomemben način o razmišljanju o le-teh. Zaradi tega bo evalvator v zapisnikih, poročilih, člankih, itd našel veliko zbranih podatkov in razmislekov tistega, ki jih je zapisal. Alternativna možnost se pojavi, ko ljudi zaprosimo, da pišejo in se s tem avtomatsko sproži proces učenja oziroma evalvacije.
- *Predstavitve.* Poročanje drugim o dogodkih v vaši šoli ali projektu vas tudi prisili k razmisleku. Enako velja za kritična vprašanja, ki vam jih postavi vaše občinstvo. Tudi ta metoda se lahko izkaže kot močan spodbujevalec učenja iz izkušenj.
- *Kritike/ocene* notranjih ali zunanjih strokovnjakov/kolegov. Povabiti druge, da se vam pridružijo in posredujejo lastna mnenja o tem, kar se dogaja v projektih, šolah ali programih, je primeren način interne razprave o kvaliteti vsega. Zunanji kritik je lahko hvaljen ali »linčan« po koncu. Vsekakor pa bo rezultat vreden razmisleka in bo aktiviral udeležene.
- *Nemoteči ukrepi.* Nekateri podatki so lahko zbrani brez motenja drugih, npr. kako pogosto obiščejo učenci knjižnico, koliko staršev se udeleži raznih sestankov in koliko jih odgovarja na e-pošto. S spremljanjem slabšanja stanja stolov v neki učni sobi lahko ugotovimo nekaj o pogostosti uporabe nekega prostora (žal pa ne tudi za kakšen namen).
- *Poročila/zapisniki.* Nekateri dokumente se pripravlja ne glede na to ali se evalvacija izvaja, vseeno pa imajo lahko funkcijo v evalvaciji in služijo kot sprožilec razmišljanja, ki naj bi ga sprožila evalvacija. Poleg tega, pa lahko podatki v teh dokumentih veljajo tudi kot podatki za nadaljnjo obdelavo.

Organizacija procesa evalvacije

Ljudje, ki so vpleteni v evalvacijo imajo običajno precej različne vloge. Zaradi tega naj bi evalvatorje zanimalo dejstvo, kako organizirati evalvacijo in kako naj bi bili sodelujoči vpleteni. Možnih je več vlog:

- član evalvacijske komisije
- vprašani
- član »občinstva« ali ciljne skupine, kateri naj bi se poročalo
- evalvator
- kritik
- predstavniki drugih zainteresiranih
- obdelovalec podatkov
- poročevalec

Obdelava informacij

Prepogosto se nam zdi, da je predelave informacij naloga, ki so jo bili pripravljeni prevzeti samo srednjeveški menihi. Zaradi tega se je pametno pripraviti vnaprej, tako da bodo stvari čim bolj enostavne. Izberite kategorije v katere se bodo podatki ali odgovori »kategorizirali«. Bodite previdni, da bo proces čim bolj jasn in enostaven. Počasni procesi vodijo k počasni povratni informaciji. Počasna povratna informacija pa se razume kot neuporabna, saj je na voljo šele po tem, ko je dogodek izgubil svoj »zagon«.

Identifikacija indikatorjev in kriterijev

Predhodno identificirajte indikatorje in kriterije, tako da je lahko razprava o rezultatih evalvacije tekoča, jedrnata in jasna, da ne postane nejasna in tako podvržena več možnih interpretacij. Tej težavi se ne moremo popolnoma izogniti, vsekakor pa so nam dobre predpriprave v pomoč.

Analiza/interpretacija

Paziti morate, da indikatorje in kriterije pravilno uporabite. S previdnostjo in strateškim izborom tistih s katerimi opravljamo analize, lahko pridobimo polovico argumentov za podporo naših zaključke.

Poročanje

Različna občinstva zahtevajo različna poročila, zato se zavedajte se komu poročate, kaj to pomeni za obliko in raven zaključkov ter način kako bodo zastavljene prioritete.

Časovni razpored

Brez časovnega razporeda bosta vsak projekt in evalvacija neuspešna. Upoštevajte, da čas, ki je porabljen za evalvacijo nikoli ne preseže 10% časa, ki je investiran v razvoj naloge, ki jo evalvirate. Če se pokaže potreba po bolj intenzivni evalvaciji, je naše prepričanje, da vemo že dovolj o tem kaj bi lahko storili, da bi stvari lahko izboljšali. V takem primeru je bolje najprej poudariti nadaljnji razvoj in začeti z evalvacijo kasneje.

Ko boste sprejeli odločitve glede področij opisanih v tem poglavju, boste sposobni pripraviti načrt vaše evalvacije. Morda si bo veliko bralcev mislilo, da je količina potrebnih predpriprav pretirana in da je avtor izgubil stik z realnostjo. Zavedati se moramo, da se je evalvacija že večkrat izkazala kot »slaba investicija«, brez pozitivnega povratnega učinka. Zaradi tega je pomembno, da mora biti to dobro pripravljen in dobro premišljen podvig, če želimo doseči cilj. To poglavje ni prošnja naj se evalvacija odvija na podroben način in v vsaki situaciji. Nasprotno, to je klic, naj se evalvacija odvija samo, kadar se za to izkažeta potreba in klic, da naj bo evalvacija dobro osredotočena, učinkovita in uspešna. Previdno oblikovan načrt evalvacije je lahko sestavljen samo iz zgoraj omenjenih elementov oziroma iz naslovov odstavkov (poševna pisava).

Vsebina samoevalvacije

Filozofija in teoretični okvir samoevalvacije nam omogočata boljšo predstavo o tem, kako naj bi se pristopilo k samoevalvaciji, nista pa razjasnila to, kaj naj bi se vrednotilo niti kriterijev ki naj bi se pri tem uporabljali.

Tem pomembnim dejstvom je namenjen naslednji del tega poglavja. Najprej se bomo osredotočili na področja kakovosti, ki jih lahko razlikujemo. Pozornost bo namenjena indikatorjem kakovosti, ki jih lahko imamo v mislih, ko definiramo, opisujemo in vrednotimo kvaliteto šol. Seveda pa so omenjena področja in kriteriji zgolj predlogi. Pomembno je, da tisti ki so vpleteni v samoevalvacijo sami izbirajo kazalce kvalitete in določajo lastne prioritete in kriterije.

Da bi lahko opisali in evalvirali lastno šolo je pomembno, da se zavedamo tistih vidikov šole, ki naj bi bili vključeni v samoevalvacijo. V Comeniusovem projektu po imenu 2EQBS (<http://www.utv.mh.se/projekt/2eqbs/tool/>), je bilo razvito orodje za samoevalvacijo šol, ki vključuje štiri širša področja oziroma vidike:

Kontekstualni faktorji

- Šolska identiteta – kaj je poslanstvo šole?
- Avtonomija – kakšno svobodo ima šola pri odločanju glede raznih zadev?
- Predstava – kakšni so šolski dosežki, stopnja osipa, stopenje, itd.

Poučevanje in učenje

- Učni načrt – spisek predmetov, spisek vsebine, spisek aktivnosti in program, ki ga izvaja šola?
- Pedagogika – kakšen je izbrani pristop glede izobraževalnih zadev, ki gredo preko navodil, bolj natančno je to področje vrednot in morale ter socialnega razvoja?
- ICT – kako šola vpleta novo tehnologijo v svoje procese poučevanja in učenja?
- Naloge in vaje za učence/šolarje – kakšne vrste nalog in vaj so tipične za obliko šolanja, ki jo šola zastopa?
- Učno gradivo – kakšne vrste učnega gradiva je v rabi in je značilno za to vrsto poučevanja in učenja v šolah?
- Strategije poučevanja – kakšni so modeli in pristopi poučevanja, po katerih je šola znana?
- Ocenjevanje – kako so otroci ocenjevani, kako ocenimo njihovo napredovanje in dosežke?

Razvoj šole

- Vloge, mesta in odgovornosti – kakšne vrste dela in odgovornosti lahko razlikujemo v šoli?
- Urniki – kako je šolski program preveden v urnik? Koliko tednov na leto, koliko ur na dan, z odmori ali brez, je urnik za celo leto, za semester ali kakšno drugo obdobje?
- Struktura zaposlenih – kakšen je organigram organizacije šole in kdo ima avtoriteto oziroma mandat?
- Delovna kultura/etika – kako ljudje sodelujejo v strokovnem kot tudi neformalnem vzdušju?
- Informacija in komunikacija – preko katerih kanalov in medijev pridejo ljudje do informacij o delu in šolskih zadevah? Kako so informacije izdane in razdeljene?
- Vrednote in norme – kaj je in kaj ni glede tega storjeno v šoli. Katere vrednote in norme šola upošteva v okviru internih delovnih procesov?

Vodenje in spremembe

- Vizija in poslanstvo – kakšna filozofija služi šoli kot smernica?
- Strateško planiranje – kakšni specifični strateški načrti obstajajo znotraj šole, ki bodo pripravili šolo za prihodnost?
- Nacionalna politika – ali obstaja politika o izobraževanju in napredku zaposlenih, da bodo kos trenutnim izzivom bližnje in dolgoročne prihodnosti?
- Politika učnega načrta – ali obstajajo načrti za spremembo, posodabljanje ali razvoj predmetov učnega načrta, ki jih vsebujejo programi šol?
- Politika inovacij in sprememb – kakšni specifični načrti obstajajo za izboljšavo, inovacije ali spremembe v šoli kot v organizaciji?
- Komisije, akcijske skupine, projektne skupine, itd – katere začasne ali skoraj stalne skupine so določene in delujejo zunaj standardno formalne strukture organizacije?

Ko poskušamo opisati šolo za potrebe samoevalvacije nam lahko ti vidiki šolske resničnosti pomagajo kot pregled možnih področij, ki jih želimo »obdelati«.

Bolj formalne narave je šestnajst kazalcev kakovosti, ki jih je zapisala Evropska komisija v Evropskem poročilu o kvaliteti šolskega izobraževanja maja 2000. Teh šestnajst kazalcev nam služi kot vmesni koncept med področji, ki jih imamo v mislih in kriterijih za obdelavo teh področij.

Komisija omenja štiri področja in šestnajst kazalcev:

Kazalci dosežkov

1. matematika
2. branje
3. znanost
4. ICT
5. tuji jeziki
6. učiti se učiti
7. nauk o državi in državljanstvu

Kazalci uspeha in tranzicije

8. stopnja osip
9. zaključitve srednješolskega izobraževanja
10. sodelovanje v terciarnem izobraževanju

Kazalci spremljanja izobraževanja

11. evalvacija in cilj izobraževanja v šolah
12. sodelovanje staršev

Kazalci virov in struktur

13. izobraževanje in urjenje učiteljev
14. sodelovanje v predšolskem izobraževanju
15. število učencev na računalnik
16. poraba sredstev na učenca

Ti kazalci nam lahko pripomorejo k bolj podrobni določitvi vsebine samoevalvacije in pri osredotočenju na končno diskusijo o kriterijih. Tu pa mora šola določiti, kaj je pomembno njej sami. Ta proces seveda poteka v sodelovanju s starši, sindikati, strokovnjaki, inšpektoratom in oblastmi. Kakšni cilji, dosežki, rezultati, stopnje zadovoljstva ali strinjanje bodo kriteriji na vsakem področju, ki ga vsebuje samoevalvacija. Razprava bo prav verjetno pripeljala do sheme, ki nam istočasno pokaže vsa pokrita področja, uporabljene indikatorje in kriterije.

Področja evalvacije	Kazalci kakovosti	Kriteriji evalvacije
.....		
.....		
.....		

Ko je podroben pregled vsebine evalvacije določen in ko se sestavi načrt za evalvacijo vsebine, se evalvacija lahko prične. Pomembno je vedeti, da evalvacija lahko pomeni veliko dela in zaradi tega je pomembno zastaviti prioritete. Usmerite evalvacijo na najbolj pomembna področja.

Evalvacija ki se osredotoča na prioritete, je skrbno načrtovana, ima podporo, in je organizirana kot učni proces, bo sprejeta kot logični in integrirani del projekta ali procesa sprememb. Lahko tudi izpustimo uporabo besede evalvacija. V bistvu smo vpleteni v učenje, načrtovanje, razmislek, pregled ali optimizacijo. Bolj ko ljudje dojemajo evalvacijo kot dodatno, poleg vsega dela obvezno, bolj ji bodo nasprotovali in manj učinkovita bo. Osrednje sporočilo naše filozofije in okvirjev je, da ni samoevalvacija nič drugega kot »najbistrejši« način dela (npr.: odprto, reflektivno interaktivno, transparentno).

2 SAMOEVALVACIJA: NIVO ZNANJA IN NAPREDKA V 14. EVROPSKIH DRŽAVAH/REGIJAH

Bart Maes, Oddelek za razvoj v izobraževanju, Ministrstvo za šolstvo, Flandrija, Belgija.

Pričujoči članek je nastal na podlagi prispevka na Konferenci v Brdu pri Kranju, septembra 2003.

1. Notranja in zunanja evalvacija

1.1 Zunanja evalvacija: odgovornost in izboljšave

Zunanja evalvacija je lahko upravičena s potrebo po centraliziranem nadzoru in upravljanju šol. Trudi se skrbeti, da je priskrbljeno kakovostno izobraževanje, da šole učinkovito upravljajo s sredstvi in da ponujajo vrednost za ta sredstva. Ima tudi nalogo, da prepreči prevelike razlike v standardih šol in da se zadani cilji izpolnjujejo povsod. S publiciranjem poročil o splošnem stanju izobraževalnega sistema ali specifičnih šol zunanja evalvacija tudi dviga ozaveščenost javnosti. Čeprav je glavni razlog za zunanjo evalvacijo (politična) odgovornost, lahko to združi s perspektivo izboljševanja. Zunanja evalvacija lahko šolam nudi povratno informacijo o njihovih vrlinah in šibkostih, jim oriše pereča področja, ponudi podporo ali sredstva in jim omogoči lažje doseganje ciljev. Lahko priskrbi primerjalne podatke, ki so spodbuda za izboljšave v šoli, saj jih lahko uporabi kot upravljalno orodje, ki omogoča osredotočanje na delovanje šole v primerjavi z drugimi šolami (primerjanje s standardom) (MacBeath, 2000, 91).

1.2 Samoevalvacija: izboljšave in odgovornost

Samoevalvacija sloni oziroma izhaja iz drugačne logike kot zunanja evalvacija. Čeprav je razlog samoevalvacije tudi odgovornost, je njena prvotna naloga razvoj. Je značilnost vgrajena v šolo samo in njeno strokovno delo, ki pa zahteva določeno stopnjo decentralizacije šole.

S politične perspektive se samoevalvacija razume kot mehanizem, ki šolam omogoča lastno izboljšanje, jim je v pomoč pri spremljanju lastnega napredka in natančnem poročanju zunanjim zainteresiranim: staršem in širši javnosti. Razume se kot prispevek k demokratični debati o kakovosti v šoli in na nivoju razreda, obenem pa dopolnjuje delo zunanjih agencij.

18

S perspektive šole ima samoevalvacija bolj neposreden namen. Dialog se osredotoča bolj na interne zainteresirane in njihov prispevek k načrtovanju, izboljšavam v razredu, šoli in na ravni skupnosti. Za učinkovito doseganje tega je potrebna vpletenost vseh relevantnih dejavnikov in dostop do sredstev, ki lahko najboljše podpirajo odločanje, učenje in poučevanje (MacBeath, 2000, 91–92).

1.3 Odnos med notranjo in zunanjo evalvacijo

Uspešna združitev notranje in zunanje evalvacije je cilj, ki ga želi doseči večina evropskih sistemov. Narava in procesi sistemov evalvacije v katerikoli državi se lahko narišejo kot točka na črti notranje/zunanje evalvacije (glej spodaj). Upoštevati je tudi treba še dodatne dimenzije, in sicer »pritisk/podpora« in »neodvisnost/podrejenost višji oblasti«. Tako dobimo večdimenzionalno predstavo o »sistemih«, ki so na voljo (glej shemo spodaj).

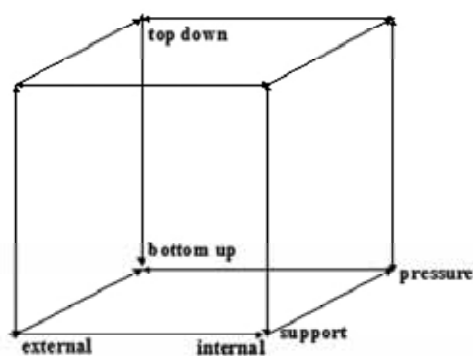
Notranja/zunanja dimenzija predstavlja kontinuum od samoevalvacije v šoli do evalvacije zunanjega vira. Zunanji konec dimenzije se nanaša na sisteme, ki se za spremljanje kakovosti in standardov zanašajo samo na zunanje institucije (npr. inšpektorat). Na drugi strani ležijo sistemi, ki ne vsebujejo zunanjih evalvacijskih teles in kjer je zagotovilo kakovosti izključno stvar šole same.

Os »pritisk/podpora« pomeni kontinuum od ene strani visoke stopnje podpore do »sistema« na drugi strani pa zelo visok pritisk. Čeprav je možno opazovati to dimenzijo objektivno, je izražena tudi na subjektivnem ravni, torej da sta pritisk in podpora najboljše razumljena skozi stanje, ki ga ljudje sami občutijo: da so podprti ali da so pod pritiskom? Ravnotežje je moč doseči z upoštevanjem individualne in kolektivne izkušnje. Ljudje so sposobni najbolj učinkovito opravljati svoje delo, ko je doseženo ravnotežje, saj čutijo notranje zadovoljstvo in motivacijo ter so deležni priznanja in nagrade zunanjih avtoritet.

Os podrejenost višji oblasti/neodvisnost pomeni, kako sistem dojema in implementira spremembe. Po eni strani so le-te naročene z »diktatom«, z zakonom ali z nacionalno strukturo, po drugi strani pa pridejo spodbujene izključno od spodaj, s strani učiteljev, učencev in staršev.

Najti idealno točko ravnotežja med temi tremi dimenzijami pomeni izziv za vse šolske sisteme, ki želijo ovrednotiti kvaliteto, tako da bi povečala sposobnosti šole in učiteljev. Pristopi, ki so podrejeni višji oblasti, potrebujejo neodvisne odgovore. Zunanja pričakovanja morajo ustrezati notranjim potrebam in »pritisk« ne deluje brez

»podpore« (MacBeath, 2000, 93). Van Petegem (1996–'97, 470) se s tem strinja, ko pravi, da je ravnotežje med zunanjimi pritiski in notranjim razvojem kvalitete zelo občutljivo. Zunanji pritiski bodo do neke mere vedno potrebni, saj vzdržujejo neko splošno raven razvoja kakovosti, vendar ne smejo iti preko meja.

Macbeath, 1999, 2

S tako zgradbo v mislih bomo pogledali, kaj nas je naučil projekt ESSE o iskanju ravnotežja zunanjih in notranjih evalvacij držav, ki so v projektu sodelovale. Kako uporabljajo sredstva, ki so jim na voljo? Da bi bili natančni, moramo vzeti v zakup celoten obseg zunanje podpore. Če smo še bolj natančni, bomo pregledali vsakega od teh podpornih mehanizmov posebej in pojasnili njihov prispevek k iskanju ravnotežja med omenjenimi dimenzijami.

2. Države ESSE v iskanju ravnotežja med notranjo in zunanjo evalvacijo

2.1 Priprava zakonodaje in zakonski položaj šolske samoevalvacije

Med ESSE državami so štiri, kjer uradno obstaja obvezna samoevalvacija. To so Irska, Zgornja Avstrija ter Francosko govoreči skupnosti v Belgiji in na Danskem.

- Na Irskem je samoevalvacija obvezna in tvori sestavni del procesa šolskega načrtovanja in razvoja. Šole morajo zagotoviti, da je proces razvoja redno pregledan in dopolnjen.
- V francosko govoreči skupnosti v Belgiji šole letno ocenjujejo uvajanje šolskega načrta in so primorane k predlaganju popravkov ter priporočil v sklopu Poročila o akt uvajanje šolskega načrta in morajo predlagati popravke ter priporočila v sklopu poročila o aktivnostih. V tem poročilu morajo šole ovrednotiti, če so bili zadani cilji doseženi ali ne.
- Na Danskem je samoevalvacija obvezna samo na srednjih poslovnih šolah. V teh šolah vodstvo in učitelji dvakrat letno vprašajo učence o njihovih izkušnjah glede kakovosti poučevanja raznih predmetov, organizacije izobraževanja, itd.
- V Zgornji Avstriji (ki je ena od devetih avstrijskih regij) je samoevalvacija v glavnem obvezna v višji stopnji osnovne šole (vključujoč 5.–8. razred).

V osmih državah samoevalvacija ni v celoti obvezna, saj **ni uradne dolžnosti za uporabo samoevalvacije, šole pa kljub temu močno spodbujajo izvajanju** (neke oblike) samoevalvacije. V resnici pa v nekaterih primerih skoraj nimajo izbire. V Angliji, na Škotskem, Severni Irski, Nizozemskem, Franciji, Avstriji, Flandriji in Hessnu je uvajanje samoevalvacije visoko priporočeno s strani šolskih oblasti in/ali inšpektorata. V večini držav so šole (ali organi, ki šole upravljajo) na različne načine spodbujeni, k izvajanju samoevalvacije.

- V Angliji, na Škotskem, Severni Irski in Nizozemskem, Franciji, Avstriji in v francosko govorečih skupnostih Belgije in Hessna morajo šole *izdelati in izvajati načrt/projekt razvoja šole*. V nekaterih državah morajo šole obvezno *evalvirati napredovanje doseganja ciljev načrta za razvoj*. V večini teh držav morajo šole tudi *določiti strategijo za izboljšavo razvoja (načrtov) šole*.
- V Angliji, na Škotskem, Severni Irski in Flandriji morajo šole *izpolniti formular samoevalvacije oziroma profil samoevalvacije* preden pride inšpekcija. V Flandriji so v dokument procesa, ki jo morajo izpolniti šole, vabljeni, da ocenijo in presodijo same sebe v različnih problematikah, kot na primer vizije, politika participacije, komunikacija, koordinacija, zbiranja podatkov, analize kakovosti in izboljšave.
- V Angliji, na Škotskem in Severni Irski si morajo šole *zadati cilje* kot način dela, ki vodi k samoevalvaciji, izboljšavi šol in/ali spremljanju ter izboljšanju dela učencev.

- V Angliji in na Nizozemskem morajo šole *spremljati in varovati standarde strokovnega dela*.
- V večini držav se od šol tudi pričakuje, da *uradno poročajo* o enem ali več zgoraj omenjenih vidikov.

Na Češkem, Portugalskem, Danskem in Saškem **ni uradnih zahtev** po izvajanju procesa samoevalvacije.

V večini držav, kjer sta razvoj šolskega načrtovanja in razvoj kvalitete šol vedno bolj poudarjena ali celo obvezna, je samoevalvacija priporočena šolam in vodstvenemu kadru.

V različnih državah je samoevalvacija zahtevana neposredno ali posredno z zakonom, čeprav je osredotočena na že omenjene razvojne cilje. Čeprav širši proces šolske samoevalvacije ni posebej zahtevan s strani zakona, obstaja zelo močno (nacionalno) pričakovanje, da naj bi se izvajala v vseh šolah. V nekaterih primerih bodo določeni vidiki neposredno nadzorovani ali ovrednoteni s strani inšpektorata, ministrstva ali posredno v kontekstu obvez poročanja. Zato so mnoge šole že uvedle neke vrste samoevalvacijo.

V različnih državah torej obstaja veliko različnih postopkov in pristopov izboljševanja šol in razvoja šolskega načrtovanja, ki sčasoma spodbujajo in vpeljejo samoevalvacijo. Nekatere od teh držav so v postopni evoluciji proti bolj obvezujočim sistemom.

Povezava med rezultati samoevalvacije in šolskim načrtovanjem

V 11. državah je uporaba rezultatov samoevalvacije bistven element načrtovanja razvoja šol, akcijskega načrtovanja in izboljšav. Tako vidimo jasno povezavo med načrtovanjem razvoja šol in rezultati samoevalvacije.

- V Angliji, na Škotskem in v Hessnu je obvezno načrtovanje napredka šol, medtem ko imajo šole proste roke pri uvajanju procesa samoevalvacije. Glede na to se v teh državah razume samoevalvacija kot bistven del načrtovanja razvoja šol in izboljševanja šol in šole v bistvu nimajo veliko izbire.

V Angliji samoevalvacija ni obvezna, ampak je ključ pri zastavljanju ciljev, načrtovanju razvoja šol in pri izboljšanju šol. Zastavljanje ciljev je obvezno in samo po sebi zahteva uporabo neke vrste samoevalvacije. Poleg tega pa njihovo ministrstvo za šolstvo močno spodbuja šole k delu za načrt razvoja šol in k uporabi samoevalvacije kot ključa k izboljšanju šol. Samoevalvacija mora voditi do učinkovitega akcijskega načrtovanja, ki gradi na prednostih šole in poskuša izboljšati obstoječe slabosti.

- Na Irskem, v Franciji, Danskem in francosko govoreči skupnosti Belgije sta obvezna tako samoevalvacija kot načrtovanje razvoja šol. Samoevalvacija sama je neposredno obvezna, ker velja kot bistveno orodje za izboljšavo šol, strateško načrtovanje in akcijsko načrtovanje.

V Franciji je letno ocenjevanje rezultatov del procesa t.i. »šolskega projekta« (tako šolski projekt kot samoevalvacija sta obvezna). Rezultati letnega ocenjevanja so osnova za popravke »šolskega projekta« ali za popravke ciljev, če rezultati kažejo, da so cilji nerealni.

- Na Severnem Irskem, Portugalski, Flandriji in Saški obstaja jasna povezava med rezultati samoevalvacije in razvojnim načrtovanjem. Toda šole imajo proste roke pri uvajanju procesov samoevalvacije in/ali načrtovanja razvoja šol.

Nekatere portugalske šole običajno uporabljajo rezultate samoevalvacije za načrt razvoja šole, predvsem da določijo prioritete za ukrepe. To je trenutna praksa v šolah s sposobnostmi strateškega načrtovanja. Ne šolsko načrtovanje, ne samoevalvacija in ne povezava med njima ni obvezna.

V petih državah imajo šole proste roke pri izbiri povezovanja rezultatov samoevalvacije z načrtovanjem napredka šol. V Avstriji, na Češkem, Nizozemskem, Hesse-ju in Danskem (z izjemo srednjih poslovnih šol) samoevalvacija ni obvezna. V teh državah je odločitev o povezovanju rezultatov samoevalvacije, načrtovanja razvoja šole in procesa izboljšav odvisna izključno od vodstva posameznih šol.

Poročila šol o samoevalvaciji

Šole lahko poročajo na različne načine o rezultatih procesa lastne samoevalvacije.

- **Relativno obvezna poročila, ki vsebujejo rezultate samoevalvacije.**

V Angliji, na Škotskem, Nizozemskem in v francosko govoreči skupnosti Belgije, v Franciji in na Danskem morajo šole napisati poročilo o svoji samoevalvaciji ali poročilo ki vsebuje rezultate lastne samoevalvacije.

Vse angleške šole morajo izdati »letno poročilo šolskih vodij«, ki je osnovano na procesu samoevalvacije glede na zastavljene cilje.

- **Šolska poročila o rezultatih samoevalvacije kot začetna točka za meta-evalvacijo** (npr. evalvacija kakovosti in učinkovitosti samoevalvacije). To je ali bo primer v treh državah: Severna Irska, Avstrija in Nizozemska.

Na Severnem Irskem izvede šola notranji pregled in poroča o rezultatih tega pregleda svojemu osebju. Poročilo pregleda je začetna točka zagotavljanja kakovosti za inšpekcijo, ki oceni učinkovitost notranjih postopkov zagotavljanja kakovosti in komentira veljavnosti rezultatov.

- **Poročila, ki so namenjena (tudi) inšpektoratu, ne pa tudi potrebam meta-evalvacije** so napisana na Severnem Irskem, v Hessnu, na Saškem, v Franciji.

V Hessnu in na Saškem uporablja inšpektorat te informacije za podporo in nasvete pri nadaljnjih korakih razvoja šol in/ali samoevalvacije.

- **Notranje poročanje »relevantnim zainteresiranim«**

V osmih državah šole poročajo »relevantnim zainteresiranim« kot so učitelji, učenci, starši s prospekti, dokumenti (načrtovanja), sestanki in konferencami. V vseh teh državah to ni obvezno, velja pa to za Irsko, Republiko Češko, Portugalsko, Hessen, Saško, Dansko, Anglijo in Nizozemsko.

Na Nizozemskem obstaja šolski prospekt, ki vsebuje informacije o ciljih, izobraževalnih dejavnostih in doseženih rezultatih kot javni dokument, ki omogoča staršem vplivanja na kakovost izobraževanja. Na Danskem nekateri učitelji poročajo o kakovosti poučevanja ravnatelju. Ta poročila so osnovana na pripombah in opažanjih učencev.

- **Zloženke, brošure, knjižice o šoli za širšo javnost**

V nekaterih državah uporabijo šole rezultate svoje samoevalvacije v svojih zloženkah (Francija), brošurah (v Hessnu distribucija poteka s strani inštituta Hessian Institute of In-service training »HeLP«), informativnih knjižicah (Portugalska) in drugih dokumentih (letno poročilo na Češkem), ki so namenjeni širši javnosti.

V zaključku ugotavljamo, da je trenutna slika o poročanju rezultatov o samoevalvaciji zelo raznolika. Nekatere države imajo močno tradicijo politične odgovornosti preko objavljanja rezultatov šol, nemalokrat v primerjalnem in tekmovalnem duhu. Po drugi strani pa obstaja skrb o stopnji odprtosti do zainteresiranih. Poleg tega nekatere države nimajo nikakršne tradicije s spremljanju razvoja šol, z rezultati učencev in poročanju o tem.

2.2 Pridobivanje statističnih podatkov za primerjavo in za »primerjanje s standardom«

V večini držav (12) državna/regionalna telesa redno zbirajo in posredujejo šolam podatke »primerljivega standarda« za pomoč pri presojanju kvalitete njihovega dela in primerjanje z drugimi šolami, da jim pomagajo pri zastavljanju primernih ciljev za razvoj. Samo v Avstriji, Hesse-ju in na Češkem »nacionalni podatki primerljivega standarda niso na voljo (ali pa so le v minimalnem obsegu).

V teh državah so na voljo različni podatki primerljivega standarda in statistični podatki:

- **Nacionalni izvršilni primerljivi standard**

Te informacije omogočajo šolam primerjavo lastnih rezultatov z novjšimi nacionalnimi podatki in z nacionalnimi podatki iz prejšnjih let. To kaže obseg delovanja podobnih šol, ki so razdeljene po skupinah glede na brezplačno šolsko prehrano ali dosežke učencev v zadnjih letih. Nacionalni primerljivi standardi delovanja so na voljo v Angliji, na Škotskem, Severni Irski, Irskem, Nizozemski, Portugalski, v Franciji, Flandriji, francosko govoreči skupnosti Belgije, na Češkem, na Saškem in na Danskem.

- **Nacionalni kazalci z dodano vrednostjo**

Kazalci z dodatno vrednostjo so kvantitativni kazalci, ki se uporabljajo pri ocenjevanju tistega, kar šole dodajo k znanju in veščinam učencev v primerjavi s pričakovanji, ki so osnovana na prejšnjem izobraževanju in doseženimi rezultati učencev. To je kazalec relativnega napredka učencev. Kazalci z dodano vrednostjo kažejo napredek posameznika ali skupine v primerjavi s povprečnim napredkom podobnih učencev. Šole lahko uporabijo to informacijo za oceno uspešnosti svojih učencev v primerjavi z učenci s podobnimi predispozicijami na nacionalni ravni. Šole lahko informacijo uporabijo tudi za razmislek o uspehu različnih razredov ali skupin učencev (fantje, kulturne manjšine, otroci s posebnimi izobraževalnimi potrebami) ali pa cele populacije. Ti kazalci so na voljo v Angliji (kot del »Jesenskega Paketa« in preko »LEA«), na Škotskem, Nizozemskem (z uporabo sistema nadzora učencev) in v Franciji.

- **Podatki iz 'letnega' poročila inšpektorata o stanju izobraževalnega sistema**

V šestih državah (Nizozemska, Republika Češka, Portugalska, Saška, Flandrija, francosko govoreči skupnosti v Belgiji) mora inšpektorat redno (t. j. vsako leto) poročati o stanju izobraževalnega sistema. V večini primerov

je to poročilo zasnovano na ugotovitvah inšpektorata iz inšpekcij izvedenih na šolah v predhodnih letih. Tudi ta poročila lahko predstavljajo neke vrste podatke primerljivega standarda za šole.

- **Enostavni kvantitativni kazalci na nacionalni ravni**

Kvantitativni kazalci in statistika na nacionalni ravni; npr. povprečni stroški šol, obisk pouka, razmerje med učenci/učitelji, so na voljo v večini držav. V statističnem zborniku (Škotska, Anglija, Severna Irska, Irska, Republika Češka, Portugalska, Saška, Flandrija, francosko govoreča skupnost v Belgiji, Danska in Francija).

- **Drugi podatki**

Zbiranje različnih specifičnih podatkov primerljivega standarda je omenjeno na Škotskem, Danskem, Nizozemskem, Flandriji, Hessnu, Saški in Avstriji.

V večini držav, ki zbirajo in dajejo na voljo podatke primerljivega standarda, veljajo ti podatki za začetno točko za vso samoevalvacijo šol, še posebej v povezavi z analizo dosežkov. Šole so vabljene, da uporabijo nacionalne podatke za oceno lastnega delovanja in v skladu s tem definirati svoje cilje. Podatki primerljivega standarda šolam priskrbijo minimalno objektivno zgradbo.

V nekaterih državah je uporaba podatkov primerljivega standarda obvezna (Anglija, Škotska in Francija) ali zelo priporočena s strani inšpektorata (Nizozemska, Flandrija, francosko govoreča skupnost Belgije) v kontekstu samoevalvacije, načrtovanju razvoja šol in/ali postavljanju ciljev (management uspešnosti).

Na Irskem, Portugalskem in Saškem pa se podatki primerljivega standarda ne razumejo kot obvezni ali priporočljivi (zaenkrat) za samoevalvacijo kljub prisotnosti potrebnih statističnih podatkov in podatkov primerljivega standarda.

Povsem jasno je, da države ki imajo sisteme preverjanja/zbiranja podatkov organizirane na nacionalni ravni, lahko posredujejo šolam (v večini primerov) veliko informacij o drugih šolah in/ali drugim zainteresiranim v obliki podatkov primerljivega standarda. Ti podatki so bolj ali manj zahtevni.

V Angliji veliko statističnih podatkov in podrobnih analiz primerljivega standarda šolam priskrbita država in lokalna izobraževalna skupnost LEA (Local Educational Community). Za pomoč šolam pri managementu uspešnosti in oblikovanju primerjalnih analiz za samoevalvacijo, predstavljajo pregledi rezultatov šole in učencev, ki jih naredijo/izvedejo na nacionalnem ministrstvu (DfES), OFSTED-u (Inšpekcija) in instituciji za razvoj učnega načrta (QCA). To so t.i. letni »Jesenski informacijski paketi uspeha učencev«, ki ga izda DfES. Ta paket vsebuje Nacionalni Povzetek Rezultatov (pregled rezultatov učencev v nacionalnih testih in rezultatov ocenjevanja na ravni sistema), nacionalne informacije z dodano vrednostjo, nacionalne informacije primerljivega standarda (podatki primerljivega standarda združujejo podatke podobnih šol) in »poročilo izvajanja in ocenjevanja« (PANDA, npr. paket podatkov, ki vsebuje podatke za vsako šolo posebej in je postavljen v kontekst socialno ekonomskega okolja šole). Uporaba omenjenega paketa je obvezna in zelo pomembna za proces zastavljanja ciljev, izboljšave šole in samoevalvacije.

Na tem mestu ugotavljamo, da bolj kot je samoevalvacija prepletena s procesom evalvacije in več kot je podatkov o dosežkih na nacionalni ravni, bolj je primerljivi standard uporabljen na ravni šole.

V veliko državah ima inšpektorat pomembno vlogo pri zbiranju, analiziranju in/ali posredovanju podatkov primerljivega standarda in statističnih podatkov.

2.3 Zagotavljanje seznama standardov/kazalcev kakovosti

Proces sistematične samoevalvacije v šolah naj bi bil zasnovan na obsežnem seznamu kazalcev ali standardov. Raziskali smo, če obstaja nacionalno sprejet ali stimuliran seznam, ki ga sestavljajo kazalci, standardi in/ali kriteriji, ki so na voljo šolam v različnih državah.

V večini držav so šolam na voljo t.i. **inšpekcijski sezname za evalvacijo šol, ki jih ali jih lahko šole uporabijo za nadzorovanje svoje lastne predstave. Tako je v Angliji, Škotski, Severni Irski, Nizozemski in Flandriji.** Uporaba seznamov inšpektorata za samoevalvacijo šol ni obvezna, v nekaterih primerih pa jo močno priporočajo s strani vladne oblasti.

Nacionalni Inšpektorat za izobraževanje (HMIE) na Škotskem je razvil nacionalno sprejet seznam ocenjevanja »Kako dobra je naša šola«, ki jo sestavlja 33 kazalcev kakovosti, ki se lahko uporabljajo za zunanjo evalvacijo s strani HMIE tako kot za samoevalvacijo šole. Uporaba tega seznama ni obvezna, je pa podprta s strani lokalne izobraževalne oblasti in neodvisnih šol.

Irska, Češka in Portugalska načrtujejo, da bi bil seznam inšpektorata v prihodnosti šolam na voljo.

»Kriteriji evalvacije« so bili razviti za potrebe zunanje evalvacije šol na Irskem, s strani irskega inšpektorata kot del razvoja sistema »Evalvacija celotne šole« (WSE-sistem) (seznam kazalcev kakovosti za celostne inšpekcije šol), na katerem je bil prvotno izpeljan pilotski projekt. Čeprav je načrtovanje za vpeljavo modela WSE v osnovni in srednji stopnji izobraževanja še vedno nedokončano, bodo kriteriji kot standardi kakovosti izdani in podani šolam v bližnji prihodnosti kot gradivo za samoevalvacijo. Uporaba kriterijev WSE kot osnove za samoevalvacije ni obvezna.

V štirih državah (Avstrija, Hessen, Francija in francosko govoreča skupnost v Belgiji) se **ključna področja načrtovanja razvoja šol** lahko uporabljajo v šolah kot **seznam kazalcev kakovosti**. V večini teh držav obstaja neke vrste obveznost, ki pa spoštuje načrte razvoja šol in posledično tudi uporabo ključnih področij načrta za razvoj šol kot okvira za samoevalvacijo šole.

Šolam v Hessnu močno priporočajo, da oblikujejo načrt za razvoj šole kot začetno točko samoevalvacije. Ključna področja načrta za razvoj šol se lahko razumejo kot seznam kazalcev kakovosti v procesu samoevalvacije šol.

V štirih primerih (Avstrija, Danska, Hessen in Saška) je okvir za šolsko samoevalvacijo razvit v kontekstu projekta, ki spodbuja uvajanje razvojnega načrtovanja ali samoevalvacije.

V Avstriji regionalni standardi še ne obstajajo, vendar pa je oddelek Zveznega ministrstva za izobraževanje in kulturo razvil število področij in kazalcev kakovosti za šole v projektu »Kakovost v šolah« (QIS). Uporaba kazalcev QIS ni obvezna.

Na Saškem, testi, ki primerjajo splošne standarde z dejanskim uspehom učencev tudi beležijo standarde. Saška je pred kratkim uvedla **šolske portrete**. V šolskem portretu mora šola opisati svojo situacijo na več področjih in to prenesti v podatkovno bazo ministrstva v elektronski obliki. Področja šolskega portreta lahko delujejo kot okvir za samoevalvacijo. Delo s šolskimi portreti je obvezno.

Skupna ključna področja in kazalci

Izhajajoč iz informacij, ki so nam na voljo, smo analizirali glavna področja in kazalce v 13. različnih nacionalno stimuliranih okvirjev (večina izvira iz inšpektoratov) v skladu s širšimi zaznamki konceptualnih okvirjev, ki jih je razvil Deketelaere in so bili tema razprave na SICI delavnici (Deketelaere, 1999). Pogosto uporabljeni kazalci ključnih področij v »procesih poučevanje-učenje« so »poučevati in se učiti« (v 12. okvirih), »podpora in usmerjanje« (v 11. okvirih), »učni načrt« (v 11. okvirih) in »klima in/ali etika« (v 11. okvirih).

Na ključnem področju »procesu upravljanja« so kazalci o »upravljanju«, (kamor spadata tudi samoevalvacija in organizacijski vidiki) in kazalci o »vezi s starši in skupnostjo« omenjeni v 11. okvirih, medtem ko so kazalci »upravljanje sredstev« omenjeni v 10. okvirih.

Kazalec »dosežki in uspeh učencev« je najbolj popularen (v 12. okvirih) na področju »rezultatik«.

Temu torej pravijo samoevalvacija ...

Alternativni okviri kakovosti

V 10. državah imajo šole »proste roke« glede uporabe drugih okvirov kot se jih promovira na nacionalni ravni. Najbolj popularna alternativa okvira samoevalvacije je »Model evropskega združenja za upravljanje kakovosti« (model EFQM), tudi znan kot European Business Excellence Model, ki ga uporabljajo šole v regijah Velike Britanije, na Nizozemskem, Flandriji in Portugalski. Na Severnem Irskem je uporaba tega modela celo priporočena s strani regionalne izobraževalne enote.

V regijah Velike Britanije in Flandrije si šole prizadevajo za *nagrade kakovosti bolj specifične narave*, npr. »Investors in People, 'Charter Mark/Service first'«, ISO 9000.

Šolam v Angliji ministrstvo za šolstvo priporoča, da sodelujejo v nagradnih razpisih o kakovosti. Narejena je bila manjša raziskava o koristi teh nagrad za razvoj kakovosti šol. Eden od rezultatov je bil, da so imele priznane šole in šole, ki so delale za priznanje? Vlagajmo v ljudi«, višje ocene o kakovosti poučevanja pri OFSTED inšpekcijah kot šole, ki tega standarda niso uporabljale.

V nekaterih državah šole uporabljajo sredstva osnovane na raziskavah.

Kot primer za to so SETAQ vprašalnik, ki ga je razvila Univerza Strathclyde na Severnem Irskem, nekatera sredstva, ki so v rabi na Nizozemskem (npr. diagnostična sredstva za izboljšavo šol (DIS), SAS sredstvo za diagnozo šolam), okviri avstrijskih specialistov kot so Schratz in Posch, sredstva, ki so jih razvili flamski raziskovalci (npr. IZES Van Petegem-a).

Na Nizozemskem, Portugalskem in Danskem šole uporabljajo okvire in sredstva za samoevalvacijo šol, ki so bili razviti v okviru projekta.

Na Portugalskem nekatere šole uporabljajo »Evropski projekt o evalvaciji kakovosti šole« po imenu Kakovost XXI. Na Nizozemskem so bili zastavljeni različni projekti, da bi spodbujali in podpirali uvajanje sistematske samoevalvacije v šolah, npr. projekt Q5. Q5-mreža se je začela na pobudo nekaterih šolskih odborov, danes pa gre za nacionalni projekt v katerem sodelujejo različne inštitucije kot so inšpektorat, inštitut za razvoj učnega načrta, združenje za ocenjevanje izobraževanja, regionalni svetovalni servisi za šole in pedagoški centri. QPO (kakovost v osnovnem izobraževanju), ki je nizozemski projekt, je izdal inventar in opis možnih okvirov in kazalcev na svoji spletni strani.

Flandrija, Anglija in Nizozemska poročajo, da so alternativne okvire in sredstva za evalvacijo šol razvile službe za svetovanje v izobraževanju in/ali zasebne svetovalne službe oziroma podjetja.

2.4 Podpora usmerjanju in usposabljanju za samoevalvacijo

Nekaj spodbude in podpore na nacionalni ravni podpira samoevalvacijo šol. Različni tipi usmerjanja so na voljo v večini držav. In to je **brezplačno**.

Na Irskem, Saški Dansk in v Franciji je usmerjanje (**relativno**) **obvezno**, toda v vseh primerih je usmerjanje obvezno le v določenih izobraževalnih sektorjih, za specifične vloge ali kot posledica sodelovanja v določeni pobudi.

- Na Danskem so samo na srednjih poslovnih šolah obvezno deležni obiska nacionalnega svetovalca ali drugega zaposlenega na Oddelku za srednješolsko izobraževanje najmanj vsake 3 leta. V Saški je usposabljanje, ki ga organizira Ministrstvom v sodelovanju z Akademijo za usposabljanje učiteljev obvezno za ravnatelje, njihove pomočnike in inšpektorje.
- Danes je približno 50 % irskih šol uradno udeleženih v različnih stopnjah procesa načrtovanja razvoja šol. Zastavljen je tako, da bi vse šole vpeljal v proces načrtovanja razvoja šol, kot del SDPI pobude. Iniciativa SDPI pripravlja šolam okvirje, smernice, sredstva in osnutke gradiv za samoevalvacijo (preko spletnih strani), organizirani so seminarji za usposabljanje za nasvete pa se lahko obrnejo na nacionalne in regionalne koordinatorje.

Samo na Češkem **ni usmerjanja**, ker je samoevalvacija v tamkajšnjih šolah še v povojih.

V državah, ki so močno vpletene v procese samoevalvacije ali imajo v bodoče namen več investirati v samoevalvacijo, obstajajo različne pobude za podporo šolam, ravnateljem in lokalnim oblastem na **različnih področjih**.

- Večina držav zagotavlja usmerjanje pri samoevalvaciji ali notranjem procesu pregleda na splošni ravni in bolj specifično pri zbiranju dokazov za procese samoevalvacije in specifičnih sredstev za samoevalvacijo.
- Večina držav (9) zagotavlja usmerjanje pri načrtovanju razvoja šol in/ali razvoju šol.

- Štiri države (Škotska, Severna Irska, Nizozemska in Avstrija) omogočajo usmerjanje pri uporabi etičnih kazalcev za samoevalvacijo šole. To pomeni, da šolam posredujejo nasvete o tem, kako sistematično pristopiti in se posvetovati s starši, učenci, itd., z uporabo vprašalnikov in drugih metod.
- Nekateri anglosaške regije zagotavljajo tudi usmerjanje *pri zastavljanju ciljev in pri analizi podatkov o predstavi*.

V nekaterih državah še ni organizirano sistematsko usmerjanje, npr. na Portugalskem.

V veliko državah sta usmerjanje in podpora razvita in zagotovljena preko vrste **različnih nacionalnih/regionalnih teles ali drugih organizacij**:

- Vlada/Ministrstvo za šolstvo je vpleteno pri posredovanju usmerjanja v večini držav.
Avstrijsko Zvezno ministrstvo za šolstvo in kulturne zadeve nudi regionalnim oblastem usposabljanje, ki jim pomaga v začetni fazi uvajanja projekta samoevalvacije v regijah.
Generalna administracija za šolstvo in raziskovanje francosko govoreče skupnosti v Belgiji zbira in analizira statistiko o rezultatih nacionalnih testov in izpitov učencev in omogoča šolam dostop do teh informacij.
- V številnih anglosaških regijah, v Franciji, Avstriji in Saški veliko *lokalnih izobraževalnih organizacij* ponuja svojim šolam svetovanje o tem, kako izvajati samoevalvacijo.
V Franciji imajo organizirano usposabljanje ravnateljev, in sicer o metodah samoevalvacije in o povratnih informacijah o kakovosti postopkov.
- Inšpektorat je aktivno udeležen v nekaterih državah (npr. Anglija, Škotska, Severna Irska, Francija, Nizozemska, Flandrija in Hessen).
OFSTED v Angliji in Škotski HMIE ponujata samoevalvacijo kot ključ do dviga kvalitete preko širokega spektra podpor.
- V nekaj državah nudijo svetovalne službe ali svetovalci veliko podpore. To predvsem drži za Avstrijo, Dansko, Flandrijo, Saško in Nizozemsko.
- Organizacije uprav šol imajo pomembno vlogo v nekaterih državah.
Irsko upravljanje šol in upravne enote izvajajo lokalne aktivnosti za podporo šolam pri načrtovanju razvoja šol in procesa samoevalvacije.
Na Nizozemskem so organizacije šolskih odborov začele projekt kakovosti in mrežo, ki projekt podpira. Njihov cilj je podpora in usmerjanje šol pri razvoju sistematske samoevalvacije.
- Nekateri učiteljski sindikati in učiteljske organizacije nudijo tudi podporo, npr. v Angliji, Flandriji in Avstriji.
- Inštituti za usposabljanje učiteljev so občasno tudi vpleteni v procese usmerjanja in usposabljanja. Primeri so usmerjanje v Flandriji in Saški.
V Saški je usposabljanje ravnateljev na temo razvoj in upravljanje šol organizirano s strani Saške akademije za dodatno usposabljanje učiteljev (SALF).
- Univerze in raziskovalni inštituti so posebej omenjeni v nekaj državah kot organizacije, ki nudijo podporo šolam, npr. Portugalska, Nizozemska, Danska, Flandrija in Nizozemska.
- Nacionalne organizacije razvijajo in nudijo usmerjanje v številnih državah, npr. QCA (Qualifications and Curriculum Authority – Urad za usposabljanje in učni načrt) v Angliji, SLO (Nizozemski inštitut za razvoj učnega načrta) in HeLP (Heški inštitut za dodatno usposabljanje).
- Mreže, ki se nanašajo na samoevalvacijo in zagotavljanje kakovosti, so zastavljene v številnih državah. Te mreže posredujejo znanje in gradivo ter ponujajo podporo šolam (ki so del pobud mreže). Tako je recimo na Nizozemskem (Mreža za izboljševanje kakovosti v osnovnem in srednjem šolstvu), v Avstriji in na Portugalskem.
- V Angliji, Škotski, Severni Irski in Flandriji zasebne organizacije promovirajo okvire, ki nudijo tudi specifično usmerjanje šolam.
- Šolske založbe so vpletene v razvoj usmerjanja samoevalvacije šol na Nizozemskem.

Podpora in nasveti so zagotovljeni **na različne načine**. Nacionalna/regionalna telesa in druge organizacije prispevajo k implementaciji procesa samoevalvacije:

- z omogočanjem dostopa informacij šolam, npr. s priročniki, s posredovanjem poročil o načrtovanju razvoja pilotskih šol, preko interneta;

- z razvojem sredstev samoevalvacije in okvirov kvalitete, metod za zbiranje dokazov o samoevalvaciji na primer na Škotskem, Angliji, Severni Irski, Flandriji, Saški in Hessnu;
- s ponudbo usposabljanja in/ali organizacije seminarjev, konferenc, sestankov v Angliji, Avstriji, Severni Irski, Flandriji, Saški in Hessnu;
- s svetovanjem in diskusijami z različnimi vpletenimi iz posameznih šol med uvajanjem procesa samoevalvacije, v Severni Irski, Saški, Danski, ali preko različnih posameznikov, ki delujejo kot »kritični prijatelji«: na primer na Portugalskem, Irskem in Franciji;
- z razvojem mrež/projektov o kvaliteti, ki nudijo informacije, sredstva in usmerjanje, na primer na Nizozemskem (Q5-, QPO- in projekt KWAPQ), v Avstriji (projekt QIS), na Saškem (modelni projekti).

2.5 Zagotavljanje rednih neodvisnih zunanjih inšpekcij ali vodenje samoevalvacije

Ko razmišljamo o ravnotežju med notranjo in zunanjo evalvacijo, med neodvisnimi ali višjim oblastem podrejenimi postopki, med pritiski in podporo, odgovornostjo in napredkom, se moramo zavedati kako nujno je upoštevati širši kontekst, v katerem šole delujejo. Ta kontekst naj bi vseboval stopnjo centraliziranosti ali decentraliziranosti znotraj izobraževalnega sistema na različnih področjih, sistem evalvacije učencev (centralno testiranje, interna evalvacija učencev), stopnjo do katere morajo šole upoštevati učni načrt, doseganje določenih standardov ali kriterijev kakovosti, vse to bi prešlo meje projekta ESSE, precej bližje ciljem projekta pa je odnos inšpektoratov do šol v posameznih državah. Te vloge močno vplivajo na stopnjo vključevanja samoevalvacije v njihovo delo.

Hiter pregled pokaže, da oblike celotne inšpekcije oziroma evalvacija šole kot celote prevladujejo v Angliji, na Škotskem, Severni Irski, Irski, Flandriji, Nizozemskem, Češki in Portugalski (od 1999 do pred kratkim). Na Irskem, Severnem Irskem in na Portugalskem je to združeno s spremljanjem individualnih učiteljev. Te iste države združujejo evalvacijo celotne šolske evalvacije z evalvacijo predmetov, področij izobraževanja, določenih tem ali vidikov.

Ocenjevanje učiteljev, ki ni strnjeno v širši sistem celostne evalvacije šole, je osrednja točka v Hessnu, na Saškem, v Franciji, v francosko govoreči skupnosti v Belgiji in v Avstriji. Velikokrat se to ocenjevanje izvaja v okviru zaposlovanja ali napredovanja. Ta tip inšpekcije je združen s spremljanjem zakonsko zahtevanih zadev v šolah.

Svetovanje šolam in učiteljem je glavni žarišče inšpektorata v Avstriji, Hessnu, na Saškem in Danskem. To je lahko svetovanje o določenih predmetih, o načrtovanju razvoja šol, uvajanju nacionalne politike, itd. Ta oblika svetovanja je tudi zagotovljena na Portugalskem, na Irskem in v francosko govoreči skupnosti Belgije, čeprav se v teh državah na splošno bolj poudarja evalvacija kot svetovanje.

Zdaj si pa pobližje pogledjmo vloge inšpektoratov pri samoevalvaciji.

• Inšpektorat zagotovi podporo, nasvete in usmerjanje.

Večina inšpektoratov podpira uvajanje in razvoj procesa samoevalvacije v šolah. To pa izvajajo na različne načine:

- V 10. državah (Anglija, Škotska, Severna Irsko, Irsko, Nizozemska, Češka, Hessen, Flandrija, Danska in Saška) inšpektorat neposredno podpira proces samoevalvacije.
- Sedem držav (Nizozemska, Avstrija, Francija, Danska, Irsko, Saška in Hessen) zagotavljajo posredno podporo procesu samoevalvacije tako, da spremljajo in podpirajo načrtovanje razvoja šole (ki vsebuje neke vrste samoevalvacije).
- Na Irskem in v Hesse-ju inšpektorat zagotovi podporo, svetovanje in usmerjanje v vlogi »kritičnega prijatelja«.
- V treh državah (Nizozemska, Avstrija in Saška) igra inšpektorat aktivno in pomembno vlogo v grajenju in podpori mrežam, ki podpirajo implementacijo samoevalvacije (npr. preko projekta). Preko teh mrež šole medsebojno razpravljajo o lastnem napredku, težavah, itd.

• Inšpektorat priskrbi okvir s kazalci in/ali kriterije kakovosti za samoevalvacijo ter druga orodja in/ali gradiva.

- Deset inšpektoratov (Anglija, Škotska, Severna Irsko, Irsko, Nizozemska, Češka, Portugalska, Francija, Flandrija in Danska) je razvilo okvir za evalvacijo, ki se lahko uporabijo tudi za potrebe samoevalvacije.
- V sedmih državah (Anglija, Škotska, Severna Irsko, Portugalska, Francija, Danska in Saška) inšpektorat priskrbi še druge pripomočke in gradiva (priročnike, sredstva za samoevalvacijo, itd.) za podporo in napredek samoevalvacije v šolah.

- **Inšpektorat se obveže, da bo dopolnjeval notranjo in zunanjo evalvacijo.**

- Sedem inšpektoratov (Anglija, Škotska, Severna Irska, Nizozemska, Češka, Flandrija in Avstrija) ima jasno določeno (včasih tudi javno) obvezo za dopolnjevanje notranje in zunanje evalvacije.
- V osmih državah (Anglija, Škotska, Severna Irska, Irska, Nizozemska, Portugalska, Flandrija in Danska) je inšpektorat pozoren na proces samoevalvacije med zunanjo evalvacijo in/ali zahteva neke vrste samoevalvacijo pred zunanjo evalvacijo.
- V treh državah (Severna Irska, Avstrija, Nizozemska) inšpektorat izvaja ali bo izvajal »meta-evalvacijo« z uporabo rezultatov samoevalvacije ali s pomočjo načrta za razvoj šole.

- **Inšpektorat promovira ali spodbuja samoevalvacijo šol**

- Inšpektorati 11. držav (Anglija, Škotska, Severna Irska, Irska, Nizozemska, Portugalska, Hessen, Flandrija, Avstrija, Saška in francosko govoreča skupnost v Belgiji) promovirajo samoevalvacijo šol z opogumljanjem šol, s poudarjanjem pomembnosti procesa samoevalvacije za izboljšavo šol, ipd.

Ti podatki kažejo, da igrajo v anglosaških državah (Severna Irska, Škotska, Anglija) inšpektorati zelo pomembno in aktivno vlogo pri procesu samoevalvacije. To lahko prikažemo v povzetku vlog inšpektorata glede samoevalvacije na Severnem Irskem.

- Severno Irski inšpektorat spodbuja samoevalvacijo:
- preko svoje javno dane obveze, da bo strokovno dopolnjeval zunanjo in notranjo evalvacijo,
- preko zagotavljanja kazalcev kakovosti, ki šolam omogočajo presojo lastnega dela,
- preko promocije in uporabe oblik inšpekcije, ki zahtevajo vsaj neko obliko samoevalvacije, ne glede na zapletenost (v dvo-delni specifični inšpekciji in delu s šolami znotraj iniciative za dvigovanje šolskih standardov in iniciative za programsko podporo šolam, ki ji sledi »samoevalvativna« inšpekcija, zatem pa še nenajavljena inšpekcija),
- preko predloga vsem srednjim šolam in višjim stopnjam osnovne šole, da povabijo inšpekcijo za zagotavljanje kakovosti,
- z razvojem 'samoevalvacijskih' gradiv, ki bodo uporabljene na nižjih stopnjah osnovnih šol v naslednjem letu.

V iskanju ravnotežja med zunanjo in notranjo evalvacijo je v številnih državah vloga inšpektoratov »pod preiskavo« (Irska, Nizozemska, Avstrija, Češka, Flandrija).

Pobližje si pogledimo tri posebne vidike odnosa med notranjo in zunanjo evalvacijo: zunanja inšpekcija kakovosti ali učinkovitosti procesa samoevalvacije šole, uporaba rezultatov samoevalvacije v zunanjih inšpekcijah in poročila inšpektorata o kakovosti samoevalvacije šol.

Zunanja inšpekcija kakovosti/učinkovitosti procesa samoevalvacije šole.

V sedmih državah, (Anglija, Škotska, Severna Irska, Irska, Nizozemska, Flandrija, in nekaterih akademijah v Franciji) je evalvacija kakovosti in/ali učinkovitosti procesa samoevalvacije šole del zunanje evalvacije inšpektorata. V različnih državah pa obstajajo razlike v izvedbi:

- Preko meta-evalvacije: inšpekcija za zagotavljanje kakovosti je en od načinov, ki ga uporablja severnoirski inšpektorat za zunanjo evalvacijo kakovosti in učinkovitosti procesa samoevalvacije šole. Pri inšpekcijah za zagotovitev kakovosti je inšpektorat povabljen s strani šole, da ovrednoti proces samoevalvacije.
- Z uporabo okvirja za celostne inšpekcije v katerih sta »samoevalvacija in/ali zagotavljanje kakovosti« ključni področji, standarda, kazalca ali kriteriji dobre šole (Irska, Nizozemska, Flandrija, Škotska in Anglija).

V 4 državah (Irska, Češka, Avstrija in Hessen) zaenkrat ni redne zunanje inšpekcije učinkovitosti procesa samoevalvacije, ampak bo to po vsej verjetnosti nova naloga za te inšpektorate v bližnji prihodnosti. Te države čakajo na uvedbo novih zakonov ali novega sistema za zunanjo vrednotenje šol.

V petih državah (Portugalska, francosko govoreča skupnost v Belgiji, Saška, Francija in Danska) ni zunanje evalvacije kakovosti in/ali učinkovitosti procesa samoevalvacije.

Uporaba rezultatov samoevalvacije v zunanjih inšpekcijah

Osem držav uporablja rezultate samoevalvacije za zunanje vrednotenje s strani inšpektorata, druge (6) pa se ne poslužujejo teh informacij pri opravljanju zunanjih inšpekcij. Nekatere od teh držav, ki se ne poslužujejo teh

informacij za zunanje inšpekcije, uporabljajo te informacije v druge namene. Inšpektorat na Saškem uporablja te informacije, da pridobi povratno informacijo o uspehu »modelnih projektov«, za načrtovanje naslednjih korakov in za pridobitev informacij o splošnih težavah razvoja v šolah. Avstrijski inšpektorat bo v prihodnosti uporabil te informacije za regionalni akcijski načrt.

Inšpektorati uporabljajo rezultate samoevalvacije za zunanje inšpekcije na različne načine:

- Z uporabo poročil samoevalvacije šol samih, šolskim videnjem lastnih prednosti in slabosti, ki temeljijo na procesu samoevalvacije in/ali drugem notranjem pregledu dokumentacije in informacij za začetek zunanje evalvacije (Severna Irska, Škotska, Nizozemska, Danska in Portugalska).

Na Nizozemskem se na podlagi novega zakona o nadzoru (2002), inšpektorat premika proti proporcionalnemu nadzoru šol. Inšpektorat bo skušal čim bolj zasnovati svoje delo na rezultatih dela, ki so ga izvedle šole v kontekstu notranjega sistema za zagotavljanje kakovosti. Šolsko poročilo samoevalvacije je začetna točka nadzora inšpektorata. Inšpekcijska ekipa preveri sistem zagotavljanja kakovosti in zanesljivost ter točnost šolskih podatkov iz samoevalvacije. Če so ti podatki točni in zanesljivi, se bo inšpekcijska ekipa osredotočila zgolj na kazalce kakovosti in inšpekcijo okvirov, ki niso bili evalvirani s strani šole. »Boljši kot je proces samoevalvacije in boljša kot je prikazana kakovost šole s samoevalvacijo toliko bolj omejen bo nadzor inšpektorata«.

- S pozivanjem, da izpolnijo 'pred-inšpekcijske' vprašalnike ali formularje potrebne za samoevalvacijo (Anglija, Flandrija, Škotska in Severna Irska). V teh vprašalnikih in formularjih se od šol pričakuje, da bodo predstavile svoje vidike o tem kakšno je stanje na vsakem področju dela, ki je bil pregledan. V procesu zunanje evalvacije je na preizkušnji šolino lastno dojetje same sebe.
- Z upoštevanjem šoli lastnih procesov in rezultatov samoevalvacije kot delom dokazov, ki so zbrani s strani inšpektorata pri evalvaciji tega področja med celostnimi inšpekcijami. Tako je v vseh državah, kjer je kakovost samoevalvacije eden od standardov/kazalcev podlaga za delo inšpekcije pri evalvaciji kakovosti šole (Anglija, Škotska, Flandrija, Irska in Nizozemska).

Poročila inšpektorata o kakovosti samoevalvacije šol

28

V devetih državah inšpektorat poroča o kakovosti samoevalvacije šol. V večini primerov ni ločenega specifičnega poročila o tej temi, temveč je združeno v poročilo inšpekcije/evalvacije, ki sledi celostni inšpekciji ali drugi obliki zunanje evalvacije. Samo na Severnem Irskem obstaja ločeno izdano poročilo o ugotovitvah inšpektorata glede kakovosti samoevalvacije, ki sledi inšpekciji za zagotovitev kakovosti ali inšpekciji samoevalvacije.

V večini držav kjer inšpektorat sestavlja poročila o kakovosti šol nasploh in/ali bolj podrobno o kakovosti samoevalvacije v šolah, so ta poročila izdana javno, v nekaterih primerih so dostopna tudi na internetu (Anglija, Škotska, Severna Irska, Portugalska in Nizozemska). V Flandriji poročila niso izdana javno, obstaja pa odlok o javni naravi administracije, ki pravi: »Šolska poročila morajo biti poslana vsem, ki jih od inšpektorata zahtevajo.« Samo na Irskem, v Franciji, Danskem in francosko govoreči skupnosti Belgije, so poročila inšpekcij tajna (trenutno).

V petih državah inšpektorat ne poroča o kakovosti šolske samoevalvacije zaradi dejstva, ker inšpektoratov sploh nimajo ali pa zaradi tega, ker je šolska samoevalvacija redkost v omenjenih državah ali zaradi dejstva, da njihov inšpektorat ne evalvira procesa ali rezultatov samoevalvacije (zaenkrat).

3 KAJ NAREDI SAMOEVALVACIJO USPEŠNO?

Elgrid Messner, Schulverbund Graz-West, Graz, Austria

Keynote, I-ProbeNet Konferenca »Ustvarite ogledalo za svojo šolo«

Romunijaa, Sibiu, September 2002

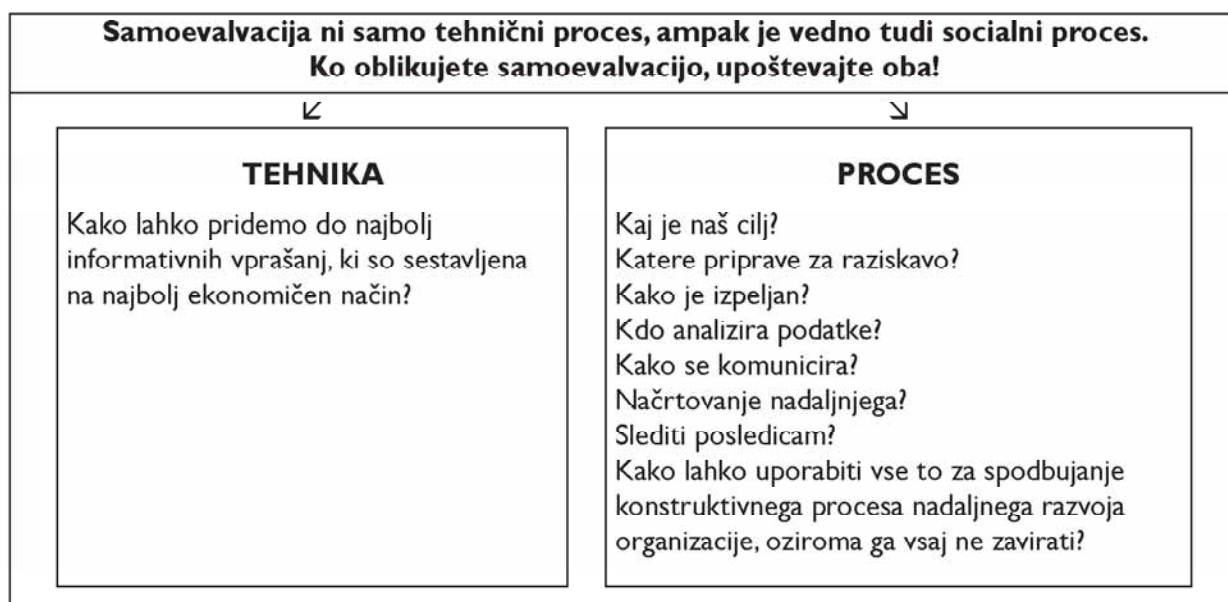
1. Evalvacija ni samo tehnika ampak je tudi proces

Ko razmišljamo o evalvaciji, si velikokrat predstavljamo vprašalnike, statistiko in zapletene raziskovalne procese. Sodeč po izkušnjah v šolah, samoevalvacija velikokrat priključuje take misli, ki jih povrh vsega slabšajo še sumi in strah učiteljev. Z evalvacijo se učitelji počutijo zelo negotovo. Raziskave o razvoju šol pojmujejo ta fenomen »*endemična negotovost učiteljev*«. Izhaja iz dveh socioloških faktorjev, ki se nanašajo na izkušnje učiteljev pri njihovem delu.

Obstaja odstopanje med cilji, ki si jih zadajo učitelji in stvarnostjo njihovega poučevanja. Cilji v naši stroki so večinoma zelo razpršeni in zaradi tega ni mogoče natančno definirati našega dela, tudi zato, ker delo poteka v socialnem procesu izobraževanja. Toda vsak učitelj ima cilje večino časa v srcu ali v glavi, čeprav niso čisto določeni. Najboljši »psihološki« ventil za sproščanje te napetosti je, da se jih prezre in da se z odstopanji ne soočimo, a evalvacija zahteva ravno to, da se soočimo s temi napetostmi in dilemami. Zaradi tega obstaja med učitelji neke vrste naravni odpor do evalvacije.

Evalvacija zadeva ocenjevanje in nadzor. Nekdo lahko nadzira drugega samo, kadar mu je za to dana moč ker to pomeni, da ima moč nad posameznikom. Naravno je, da so učitelji prestrašeni, ker najprej pomislijo, da jih nadzira nekdo z močjo.

Zavedati se moramo, da evalvacija v šolah ni samo vprašanje tehnik, ampak je predvsem vprašanje procesov in postopkov. Evalvacijo raziskovalca šolskega napredka Burkhard in Pfeiffer pojmujejo »čustvena poglabitev«, ker ima globok čustven vpliv.

Altrichter, Messner, Posch, 2004

V tem predavanju bom predstavila nekaj vprašanj glede dilem pri procesu samoevalvacije v šolah in predstavila nekaj ključnih vidikov za ohranitev le-te. Da bi bilo to možno, bom podrobneje razdelala vprašanje »Kaj naredi samoevalvacijo uspešno?« in ob tem uporabila pristop do odgovora s stališča, da mora biti evalvacija vedno povezana z razvojem.

2. Sodelovanje učiteljev v samoevalvaciji je ključnega pomena

Samoevalvacija je uspešna takrat, ko imajo ljudje na katere vpliva, vlogo pri odločanju in načrtovanju ter občutek, da so dobro obveščeni. Če temu ni tako, lahko pride do nesporazumov, ki se jih lahko ponazori s »primerom bombe«.

Ko je v eni izmed šol Altrichter, znan avstrijski strokovnjak za izobraževanje, raziskoval proces implementacije evalvacije, je prišel do nekaj »tipičnih« situacij. Projekt evalvacije je bil ravnateljeva ideja in učitelji so ga podprli na šolski konferenci ne da bi se kaj prev spraševali. Priprava koncepta za evalvacijo je bilo dodeljeno »nekomu« in koncept je bil razvit brez odprte debate in širšega/splošnega obveščevanja. Učitelji so vedeli, da so projekt delali »neki« kolegi in tako so se začele širiti govorice. Nato pa so odgovorni za razvoj koncepta predstavili svoje ideje na šolski konferenci, ki je bila kasneje poimenovana »bombna konferenca« (»bomb conference«). Na koncu predstavitve koncepta je prišlo do izbruha jeze in izredno čustvene debate, ki je vodila v opustitev projekta evalvacije. Ravnatelj in odgovorni za razvoj koncepta so osupnili in pobuda se je zaključila z odstopom in zasebnimi pogovori.

Prepričan sem, da se vsi strinjate

Te »tipične« situacije so dobro znane pri drugih študijah o upravljanju sprememb in se lahko

interpretirajo na sledeč način: veliko študij opisuje podobne konflikte na začetku procesov evalvacije. V svojih analizah avtorji govorijo o dilemi »individualistične kulture izobraževalnih ustanov proti operativni kulturi upravljanja«. To pomeni, da inovacije v šolah sledijo osebnim smernicam pri uvajanju zato, ker učitelji niso vajeni strategij upravljanja in načrtovanja. Učitelji so vajeni individualnega dela za zaprtimi vrati učilnic, kajti teamsko delo še ni postalo vsakodnevna navada. Tudi podrobno načrtovanje skupnih aktivnosti je v šolah redek pojav, saj »položna« hierarhija v šolah omogoča samo ravnatelju, ki je v večini primerov sprejet kot nadrejeni vseh učiteljev, dovolj avtoritete, da zastavi korake za šolske aktivnosti. V študijah avtorji nato govorijo o »strategijah umirjanja« (calming down strategies). Projekti evalvacije so zasnovani na prostovoljni osnovi, povzročajo veliko zasebnih pogovorov o taktikah, dogovorih in vodilni se raje odrečejo pravici do informacij. Nevarnost, ki se pojavi tu pa je, da se samoevalvacija izvaja kot sredstvo za nadzor in je prepuščena posameznikovim željam. Posledice so rahljanje napetosti z institucionalnim »delajmo kot da je« in vračanjem področja ponovno izobraževalni politiki.

Evalvacija potrebuje transparentnost, ki jo je kdaj težko upoštevati zaradi zapletenosti situacij, ki se pojavijo ob evalvaciji. Vseeno pa se je pomembno potruditi in spodbujati ta trud.

Proces evalvacije potrebuje veliko informacij in znakov o transparentnosti.

Zato kot sodelavec v evalvaciji ne pozabite posredovati teh signalov!

Pravilno organizirajmo pretok informacij

– strukturiran informacijski sistem (mesta, barve, itd)

Ne bomo vam povedali vseh najmanjših podrobnosti, toda izvedeli boste vse tisto, kar morate vedeti

– eno-stavčni-poster

Delamo odprto in ne v zaprtih skupinah

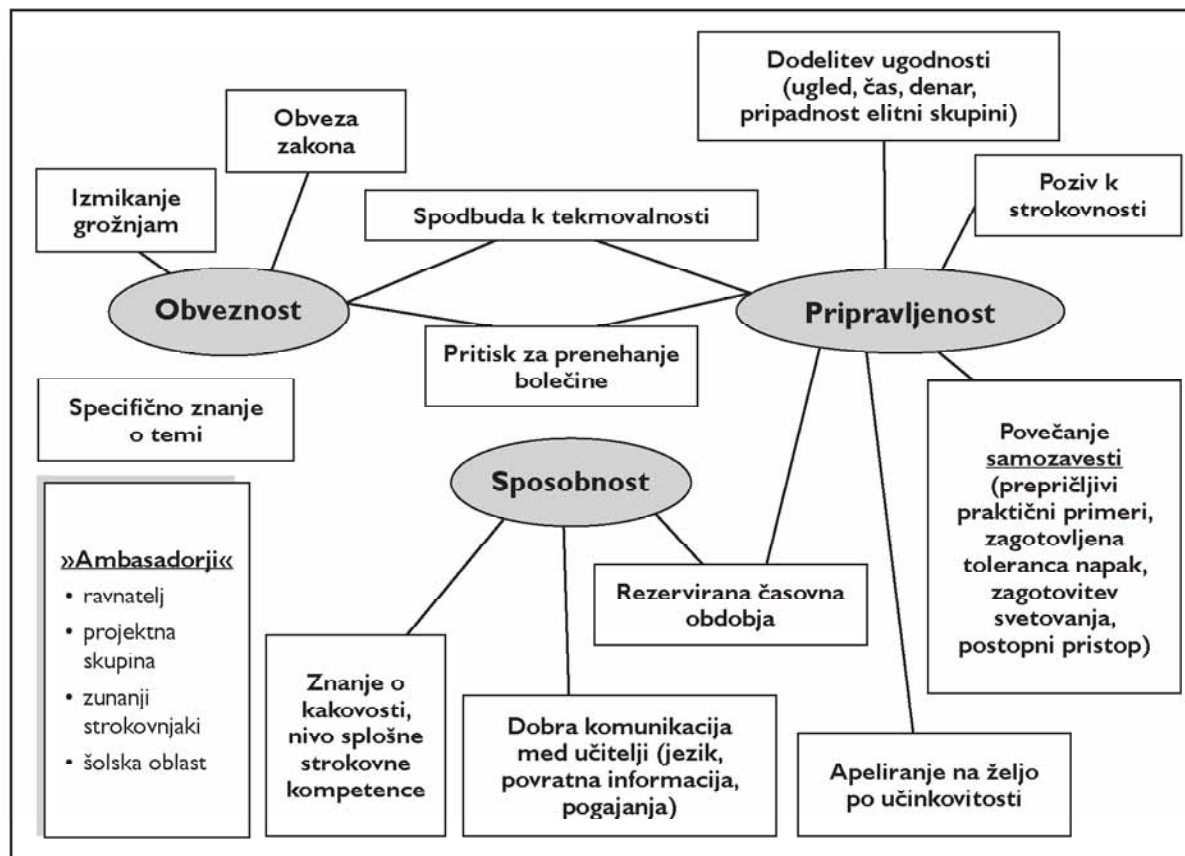
– vabila na odprte sestanke

Raje se odločamo skupaj s teboj

– odločanje znotraj danih možnosti

3. Učitelje pomirja obveznost, sposobnost in pripravljenost

Zakaj naj bi učitelji izvajali samoevalvacijo? Švicarski raziskovalec razvoja šol Strittmatter, loči tri skupine vzrokov. Samoevalvacija je uspešna, če jo učitelji morajo izvajati, če so jo sposobni izvajati, če si jo želijo izvajati. Samo produktivno sodelovanje teh treh skupin vzrokov bo pripeljalo do uspešnega procesa evalvacije, saj so med seboj nepogrešljivo povezani. To pomeni, da dve skupini motivov izgubita učinek, če je tretja »0«. Pričujoča slika omogoča pregled treh skupin motivov: »obveznost«, »sposobnost« in »pripravljenost«, ki so potrebni za projekte evalvacije v šolah. Vsebina pravokotnikov predstavlja situacije iz prakse, ki podpirajo vzroke do katerih so povezane s črtami.

Strittmatter, 1998

4. Pogajanje o pogodbah za proces samoevalvacije je potrebno

Sklepanje pogodb je zelo pomembno!
POGODBA lahko vsebuje naslednja področja:

1. Cilj / Tematika / Opis situacije s katero je projekt povezan

2. Pričakovanja pogodbenih partnerjev

- opisi del in odgovornosti
- naloge ali dosežki vpletenih oseb

3. Pravila procesa

- kako se vesti do vstopne informacije
- kako upravljati izstopne informacije
- pristop k odprtosti in problemom z zaupanjem
- kako ravnati v primeru spora
- situacije in učinki, katerim naj bi se izognilo
- kdo mora v določeni situaciji prevzeti iniciativo

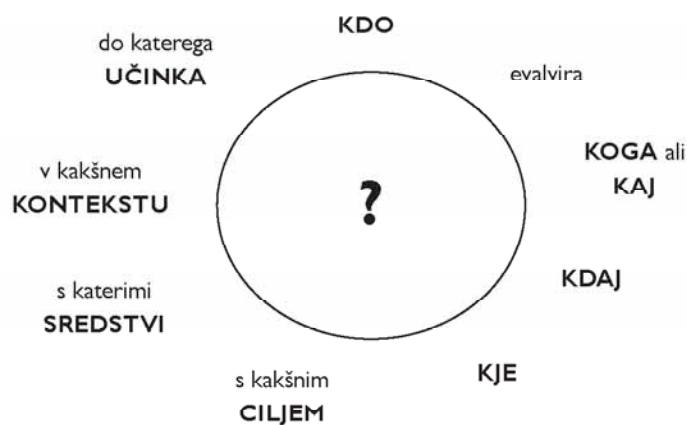
4. Časi in lokacije

minimalni in maksimalni časovni vložek, mejniki, ipd

Samoevalvacija potrebuje cilje, transparentnost vlog in odgovornosti, pravila za sodelovanje in dogovore glede poročil in posledic. Sklepanju pogodb se načeloma nameni premalo pozornosti in časa, vendar bi jih bilo treba bolj upoštevati.

Pri oblikovanju pogodbe nam je lahko v pomoč shema ciklusa samoevalvacije. Vsebuje namreč vsa možna vprašanja, ki bi se lahko pojavila med evalvacijo.

Krog evalvacije:

5. Omogočiti je treba zaščito refleksije v konstruktivni kulturi komunikacije

Pri svojem praktičnem delu s projekti evalvacije sem ugotovila, da je bistveno imeti pravila obnašanja v organizacijski komunikaciji. Za uspešen razmislek in podajanje povratnih informacij sta dva avstrijska raziskovalca Altrichter in Posch razvila posebno etiko evalvacije, ki ima svoje korenine v pojmovanju »akcijskega raziskovanja«. Oblikovali smo »zapovedi«, ki naj bi jih upoštevali vsi vpleteni.

Zapovedi etike pri evalvaciji

1. Ne delajte sami.
2. Informirajte vse vpletene osebe in skupine o načinu, okviru in funkciji evalvacije.
3. Pridobite si podporo tistih, ki imajo »zadnjo« besedo.
4. Vključite vse, na katere evalvacija neposredno vpliva in se vsaj pogovorite s tistimi, na katere evalvacija vpliva neposredno.
5. Redno poročajte o procesu..
6. Dogovorite se o ciljih, metodah in procesih.
7. Pridobite dovoljenje preden pričnete z zbiranjem podatkov in dogovorite se o »lastniških pravicah« in pravicah dostopa do podatkov.
8. Bodite »več-perspektivni« (pridobite si informacije iz različnih virov).
9. Sprejmite odgovornost za vse podatke in spoštujte zahteve po tajnosti.
10. Povežite podatke, analize in ocenjevanje z izdanimi kriteriji.
11. Izogibajte se javnemu izpostavljanju oseb ali dejstev zaradi napačne informiranosti ali pristranskosti.
12. Tudi sami bodite pripravljeni, da se vas evalvira.
13. Pridite do zaključkov iz rezultatov in interpretacij evalvacije, ki že nakazujejo bodoče korake.
14. Širite te principe.

Altrichter, Messner, Posch, 2004

»Pogodbe o tajnosti« so pripraven način, kako priti do prostora za razmislek in odnose, predvsem v skupinah, za povratno informacijo, težavam se ne moremo popolnoma izogniti, lahko pa jih zmanjšamo.

Pogodba o tajnosti

V skupini učiteljev, ki skupaj razmišljajo o svoji povratni informaciji s strani učencev, kolegov in staršev

Člani kroga kakovosti se strinjajo s sledečimi pravili o njihovem sodelovanju in tajnosti od do

1. Pri sodelovanju se ekipa in njeni člani trudijo biti čim bolj odprti drug do drugega in so **diskretni do zunanjih oseb**.
2. Posamezen učitelj/-ica se odloči za stopnjo diskretnosti v vseh stvareh, ki ga/je zadeva, kar je **absolutno spoštovano** s strani drugih članov ekipe.
3. Ekipa se v naprej na konstruktiven način odloči o temah evalvacije, procesih le-te in povratni informaciji kolegov. Pravila povratne informacije veljajo za vse člane oziroma vključujejo potrebe posameznih učiteljev v ekipi.
4. Poročila usmerjevalni skupini evalvacije v šoli so v bistvu **anonimna** in se samoumevno razumejo kot odkrito strinjanje **vseh članov**. Poročilo o procesu evalvacije poroča o tem, kaj je bilo evalvirano, kako in kdo je evalvacijo opravil. Poročilo o rezultatih evalvacije poroča o tistih stališčih in težavah, ki se zdijo za šolo najpomembnejši, brez omenjanja imen.
5. Ekipa se predhodno strinja, da se bo v primeru nesporazuma potrudila poiskati ustrezno rešitev in se bo pogovorila o možnem umiku učitelja iz skupine.
6. **Diskretnost** se ne konča z »umikom« iz skupine ali z razpadom le-te (nič obrekovanja!).
7. Kakovostna skupina občasno razmisli in oceni svojo lastno kakovost **sodelovanja v ekipi**.

Podpisi:

A. Strittmatter, 1998

6. Samozavest pri upravljanju procesa, še posebej z energijo

Iz izkušenj vemo, da je samozavest upravljanja za procese evalvacije zelo pomembna. Eden izmed ključnih vidikov je ta, da se ravnatelji in projektne skupine zavedajo, kaj delajo in kako to najbolje opravijo. Upravljanje projektov in sprememb ponuja veliko praktičnih izkušenj in je lahko v veliko pomoč. Eden izmen najpomembnejših vidikov pa je upravljanje z energijo, saj večino časa nanjo niti ne mislimo. Učitelji bodo cenili, če bodo upoštevana »pravila gospodarne energije v organizaciji.

Gospodarjenje z energijo

Procese označuje ritem. Obstajajo faze napetosti in sproščanja. Potrebno je strokovno upravljanje energije

1. Količina energije ostaja vedno enaka.
2. Energija ima nosilce, oblike in smeri.
3. Nevidna energija se lahko sprošča.
4. Sproščanje energije se dogaja le kratek čas.
5. Sproščanje notranje energije je povezano s procesom »izgorevanja« (polnjenje – praznjenje).

Strittmatter, 1998

Obstajajo pogoji, ki energijo dajejo in tisti, ki energijo jemljejo,
zato se jih med oblikovanjem projektov samoevalvacije zavedajte!

POLNJENJE

- biografsko določena energija ljudi
- vizije/ »razsvetljujoče ideje«
- pritisk za prenehanje bolečine/volja
- strokovna obveznost
- sprejemanje zakonskih navodil
- upanje za privilegije/nagrado
- izkušnja skupinskega življenja/
– solidarnost
- iskanje odobravanja
- možnost odločnosti
(mesto nadzora)
(verjeti v lastno učinkovitost)

PRAZNENJE/IZČRPAVANJE

izkušen	pričakovan
• izgubljeni čas (dvom o učinkovitosti) • razvrednotenje (odprto / skrito) • tekmovanje z nečim drugim
(v resničnosti ali želji)	

Strittmatter, 1998

7. Samoevalvacija mora imeti vidne učinke

Izkušnje kažejo, da je evalvacija sprejeta in uspešna, ko učitelji vidijo vidne učinke. Altrichter potrjuje moje izkušnje, ko pravi, da so lahko učitelji zadovoljni s svojimi evalvacijami, če so rezultati ali njihovo novo znanje vodili do konkretnih akcijskih korakov.

Učitelji so lahko zadovoljni s svojimi evalvacijami, če so rezultati ali novo znanje vodili do konkretnih akcijskih korakov!

- Učitelji ki **so izkusili presenečenja**, so bili sicer zbegani zaradi določenih podatkov, z njimi pa so se zlahka soočili. To je vodilo do novih perspektiv, novih strategij predavanj, novih oblik sklepanja odločitev v šoli ali celo novih ponudb za učence.
- Učitelji **bolje razumejo** način na katerega učenci dojemajo njihova predavanja in se učijo.
- Učitelji imajo **nove ideje** za svojo dnevno rutino v razredu in zbornici in so vzpodbujeni da jih izvajajo.
- **Učitelji se bolj zavedajo raznolikosti zaznav** (kako učenci gledajo na moja predavanja?) in **raznolikosti vedenja** (kako se vedejo v podobnih situacijah kolegi?)
- Učitelji lahko razmišljajo o svojih rezultatih v krogu kritičnih prijateljev.
- Učitelji lahko soočijo svoja videnja (o učencih, kolegih) z drugimi.
- Učitelji **lažje »prenesejo« stresne situacije** – tudi v očeh kolegov.
- Imajo nove ideje in si **ponovno želijo evalvirati** (mogoče ne takoj ali vseskozi, ampak občasno).

E. Messner, H. Altrichter, Pädagogik 2001

Literatura

Altrichter, H./Messner, E./Posch, P.: Schulen evaluieren sich selbst. Ein Leitfaden, 2004.
Strittmatter, A.: neizdano. rokopis, pilotski project 'FQS in Schulverbund Graz-West', Graz, 1998.

4 RAZVOJ POUČEVANJA PREKO AKCIJSKEGA RAZISKOVANJA

Christa Bauer, Elgrid Messner, Schulverbund Graz-West, Austria

Kaj je akcijsko raziskovanje?

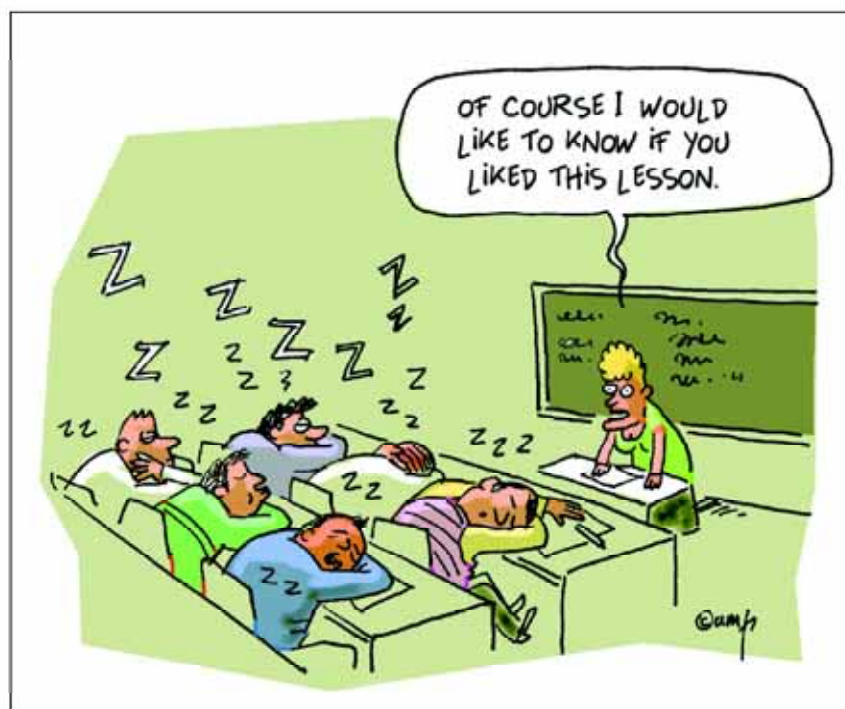
Akcijsko raziskovanje je poseben pristop kjer vrednotenje in izboljšavo strokovnih aktivnosti počnejo osebe, ki te aktivnosti tudi izvajajo. Je koncept samoevalvacije in razvoja, ki izhaja iz anglosaškega dela sveta in ima korenine v paradigmi sistemske teorije in konstruktivizma, ki so jo razvili David Stenhouse, Donald Schön and John Elliott.

Prevod: Akcijsko raziskovanje je študija socialne situacije z vidika izboljšanja njene kakovosti od znotraj

John Elliot: *Action Research for Educational Change*. Open University Press: Milton Keynes 1991, 69.

Mnogi učitelji se počutijo nelagodno, ko slišijo besedo evalvacija. Ta občutek je tesno povezan z »ocenjevanjem« in čeprav to ves čas izvajajo s svojimi učenci, učiteljem načeloma neljuba misel, da naj bi bili tudi sami ocenjevani. Po razumevanju akcijskih raziskovalcev je evalvacija nekaj kar pogosto izvaja vsak posameznik v svoji dnevni rutini. Na primer, ko se vozimo v službo, se ustavimo pri semaforju in pridobimo »podatke« o prometu, ocenimo nevarnost in na podlagi tega se odločimo. Ko to naredimo, preidemo vse stopnje procesa evalvacije. Najpomembnejše je, da se ustavimo, si vzamemo čas, in preverimo dejstva.

Koncept akcijskega raziskovanja je tesno povezan s tem; zaupa izvajalcu, da je sposoben ugotoviti potrebna dejstva z opazovanjem in na podlagi tega sprejeti odločitev. To je čas, ki je potreben za opazovanje, povratno informacijo in razmislek, ki nam omogoči priti do uporabnih zaključkov. Poslanstvo akcijskega raziskovanja je jasno: tesno je povezano z razvojem osebe ali z izboljšavo programa ali organizacije ter z višanjem strokovnosti in kakovosti. Obenem pa je koncept osvobodilen, saj je celoten proces evalvacije in razvoja prepuščen izvajalcu. Izvajalec je tisti, ki odloča o tem kaj, kdaj in kako bo evalviral ali razvijal. Odloča se o potezah, ki jih bo izvedel, odloča se, kako bo opazoval in razmislil, sestavlja lastno praktično teorijo o izvedbi z interpretacijo opazovanj ter posledično načrtoval nove korake.

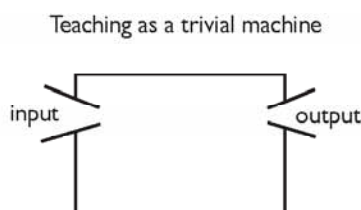
Seveda me zanima, ali vam je bilo predavanje všeč.

Prevod: Krog akcijskega raziskovanja

Kaj je poučevanje? Kaj je učenje?

Če si želimo izboljšati poučevanje, moramo najprej vedeti o čem govorimo in opredeliti »poučevanje« in »učenje«. Ena izmed možnih definicij koncepta poučevanja je, da je to komuniciranje idej, za katere družba meni, da so kvalitetne za novo generacijo. Te ideje so definirane v učnem načrtu in po tem pojmovanju jih je možno sporočiti, kot da bi bilo poučevanje nek enostaven »stroj«. V 18. stoletju je Descartes razložil, da je učenje možno takrat, ko poenostavimo zapletene zadeve v enostavne razumne modele. Razvil je koncept »poučevanja kot enostavnega stroja«, kjer na eni strani vlagamo, na drugi strani stroja pa izstopa rezultat.

Poučevalni stroj ima vložek, ki ga predstavlja učiteljevo predavanje in rezultat, ki je učenčeva reprodukcija predavanja. Če je rezultat enak kot vložek, je stroj dobro deloval. V primeru da je rezultat precej drugačen od vložka, pa stroj ni deloval pravilno in diagnoza pravi, da je z učencem nekaj narobe.

Toda ne živimo več v industrijski dobi, ki ji prevladujejo stroji. V 20. stoletju se je zgodilo precej sprememb v smeri razvoja informacijske družbe, kar bistveno vpliva na učenje in poučevanje.

Po eni strani nismo več tako trdno prepričani o vložku. Večina zahodnih družb je v procesu reform učnega načrta v katerih govorijo o zmanjšanju obsega snovi predmetov. Znanje je v fazi eksplozije in ne moremo mu samo dodajati novih idej in jih postavljati na vrh drugih. Učenci in učitelji morajo shajati z večjo količino znanja v vedno krajšem času učenja in v okolju, ki otežuje poučevanje zaradi toliko bolj privlačnih možnosti, ki jih imajo učenci na voljo.

Po drugi strani vse bolj spremljamo rezultate. Sodobno gospodarstvo ni zadovoljno z diplomanti/maturanti, ki so sposobni zgolj reprodukcije znanja, saj to kaže na učenje na pamet. Zahtevajo učence, ki vedo kje najti nove informacije, kako jih

predelati na način, da so sposobni pridobiti novo znanje, ki so vajeni dela v skupinah (zaradi izmenjave izkušenj), ki so sposobni podati in predstaviti svoje ideje, na kratko zahtevajo učence, ki imajo primerne socialne veščine. Toda »enostaven stroj« za poučevanje ne »izdelava« takih. Poleg tega pa nihče ne ve, kakšno znanje bo potrebno čez nekaj let, zato moramo učence pripraviti na vseživljenjsko izobraževanje. To pomeni, da postajata procesa učenja in poučevanja toliko bolj pomembna. Za tiste ki se učijo, je pomembno pridobivanje znanja, bistveno pa je tudi to, da vedo kako priti do znanja.

Poučevanje v tem smislu

pomeni podajati znanje s pozornostjo usmerjeno na to, kako se učenci učijo. Učenci se morajo naučiti, kako se učiti. Učenci morajo biti usposobljeni in spodbujeni za vseživljenjsko učenje.

Aktivno raziskovanje za spremembe v izobraževanju

To pomeni, da moramo pogledati v stroj, pogledati moramo procese. Konstruktivizem, trenutna teorija percepcije pravi, da sprejemamo informacijo z vsemi čutili, jo individualno predelamo in si tako ustvarimo (različne) lastne resnice. Niti dve osebi ne mislita enako, ko izrečemo na videz enostavno stvar, kot je »jabolko«. Jabolka nekaterih so rdeča, jabolka drugih so rumena ali zelena, sladka ali kisl. Nekateri celo pomislijo na svoje računalnike. Torej moramo, če želimo »izdelati« razumevanje, komunicirati in deliti svoja razumevanja resnice v razredu, z učenci, da obogatimo drug drugega. Obstajajo nove definicije učenja, ki sledijo konceptu učenja kot oblikovanju identitete: »Učenje se dogaja, ko se nekaj spremeni«. Kot rezultat se mora poučevanje osredotočiti na proces oziroma na učenca kot na izvedenca lastnega učenja ter se osredotočiti na upravljanje razlik v razredu bolj kot na nadzor informacij.

Kako akcijsko raziskovanje podpira poučevanje in učenje?

Aksijsko raziskovanje nam pomaga pri osredotočanju na proces, nas spodbuja k boljšemu razumevanju dejstva, kaj ustvarja boljšo situacijo za učenje naših otrok, tako da poprosimo učence, njihove starše ali svoje kolege naj opazujejo situacije poučevanja in podajo povratno informacijo. Osnovno prepričanje je, da so učitelji strokovnjaki v poučevanju, učenci pa izvedenci v učenju. Aksijsko raziskovanje zahteva ustvarjanje situacij, ki omogočajo povratno informacijo, ki naj bi izboljšala obojestransko zavedanje in omogočila prilagajanje procesa poučevanja učencem.

Aksijsko raziskovanje bodri učitelje, da se s svojimi učenci pogovorijo o izkušnjah iz razreda. To spremeni učiteljeve in učenčeve poglede ter pripomore k izboljšanju odnosa, ki je osnova za uspešno učenje.

Starši pogosto poročajo, da so pogovori z učitelji težavni, saj jim učitelji ne znajo razložiti, zakaj so se odločili za določena dejanja in da ne upoštevajo posledic svojega poučevanja na posamezne učence. Aksijsko raziskovanje pa spodbuja učitelje k raziskovanju lastne situacije, tako da v tem procesu pridobivajo podatke o svoji učinkovitosti in več znanja o svoji stroki. Tak pristop bi lahko pomembno prispeval k izboljšavi slovesa poučevalnega dela, ki je v mnogih državah precej slab.

V veliko državah so učitelji mnenja, da jim raziskave o poučevanju in izobraževanju, ki jih opravijo univerze ne pomagajo pri vsakodnevnem delu. Učitelji ne potrebujejo komparativnih statističnih podatkov o razredih in učencih, potrebujejo ideje, ki jih lahko uporabijo pri svojem konkretnem delu. Aksijsko raziskovanje spodbuja učitelje pri pripravi študije primera iz rezultatov raziskovanja. Branje kratke študije (»Zakaj je tako glasno v 1.e?«) nudi učiteljem ideje kako lažje opraviti s težko situacijo in jim na ta način poveča spekter možnih dejanj.

Kako izvajamo akcijsko raziskovanje?

V osnovi lahko začnete sami, z razmislekom o lastnem delu. John Elliott (britanski akcijski raziskovalec) je to opredelil tako: »Na poti iz razreda v zbornico učitelji pozabijo na svoj najbolj dragocen zaklad – na dejanske izkušnje v razredu«. Torej vam bo zbiranje svojih opazovanj in idej omogočilo, da si razjasnite določene situacije in da stvari dojemate drugače.

Spodbujamo vas tudi k temu, da sprašujete tiste, na katere vaše delo vpliva za povratne informacije. Kako oni dojemajo vaše delo? Vaša realnost bo obogatena in dobili boste jasnejšo sliko realnosti.

Svetujemo tudi, da prosite druge za opazovanje vaše delovne situacije in za povratne informacije. To je koncept »kritičnega prijatelja«: oseba, ki vam je všeč in ji zaupate, prijatelj čigar naloga je tudi, da je kritičen. Ta oseba naj bi vas pripravila, da se soočite s svojimi strokovnimi šibkostmi, ne pa da vas tolaži.

Kaj potrebujete za začetek?

V primeru, da si dejansko želite poglobljeno pogledati vaše poučevanje z akcijskimi raziskavami, da bi se naučili in mogoče spremenili nekatere stvari, poizkusite to narediti tako, da vam to da moč in potrditev. Obstaja veliko literature o akcijskem raziskovanju, na strani mreže I-Probenet pa so na voljo tudi informacije o procesih in orodjih. Zavedati se morate, da potrebujete dve osnovni sposobnosti: znati ločiti med rezultati opazovanja in interpretacijami ter dobivati in dajati povratne informacije. Ponavadi je lažje, če začnemo v skupini in skupaj vadimo te sposobnosti, definitivno pa lahko to delamo sami, saj je osnovna zahteva vaš odnos: učiti se o svojih strokovnih dejanjih, da bi jih izboljšali. Kakorkoli se tega lotite, ne pozabite na 3 P-je.

Postopni
Preprosti
Premiki

Naj vas še spomnimo, da bodite nežni in potrpežljivi s seboj in s tistimi okoli vas. Pomeni pa tudi: začnite izvajati spremembe glede katerih ste prepričani, da boste lahko napredovali korak za korakom. Želimo vam veliko sreče in prepričani smo, da boste uspeli!